

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

**TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA
KUANZIA JANUARI, 2021 HADI FEBRUARI, 2022**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]*

FEBRUARI, 2022

YALIYOMO

TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA KUANZIA JANUARI, 2021 HADI FEBRUARI, 2022.....	1
SEHEMU YA KWANZA.....	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati.....	1
1.2 Njia zilizotumika kutekeleza Majukumu	2
SEHEMU YA PILI.....	3
2.0 SHUGHULI ZILIZOFANYWA NA KAMATI	3
2.1 Taarifa ya Utekelezaji wa mapendekezo ya kamati.....	3
2.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo	6
2.3 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 pamoja na Mpango wa Mapato na Matumizi ya Mwaka 2021/2022;.....	6
2.4 Taarifa mbalimbali za Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Taasisi zilizo chini yake.....	7
2.5 Kupokea na Kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira na Taasisi zilizo Chini yake;.....	34
3.0 MAONI YA JUMLA.....	56
3.1 Mapendekezo ya Kamati	58
3.2 Sekta ya Uwekezaji Viwanda na Biashara	58
3.2.1 Utekelezaji wa miradi ya kimkakati kwa Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara	58
3.2.2 Utekelezaji wa Mradi wa kufufua viwanda vilivyobinafsishwa ambavyo kwasasa havifanyi kazi	59
3.2.3 Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo ya nje ya Nchi (EPZA);	59
3.2.4 Utendaji na ufanisi wa kiwanda cha viuwadudu cha Tanzania Biotec Products Limited (TBPL);	60
3.2.5 Utendaji wa One Stop Center,	60
3.3 Usimamizi wa Mazingira	61
3.3.1 Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira.....	61
3.3.2 Uendeshaji wa Shughuli za Mfuko wa Mazingira;	62
SEHEMU YA NNE	63
4.0 HITIMISHO.....	63
4.1 Hoja	65

TAAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA KUENZIA JANUARI, 2021 HADI FEBRUARI, 2022

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Juni 2020, Naomba kuwasilisha taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira kuhusu utekelezaji wa majukumu na shughuli za Kamati kwa kipindi cha mwaka 2021/2022.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu nne (4); Sehemu ya Kwanza ni Utangulizi, Sehemu ya Pili inaelezea namna Kamati ilivyotekeleza majukumu yake kwa kipindi cha Januari, 2021 hadi Februari, 2022, Sehemu ya Tatu inaelezea Maoni na Mapendekezo ya Kamati na Sehemu ya Nne ni Hitimisho la taarifa hii.

1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Fasili ya 7(1) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira imepewa majukumu yafuatayo:

- (i) Kushughulikia Bajeti za Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira;
- (ii) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara hizo;
- (iii) Kushughulikia Taarifa za utendaji za kila mwaka za Wizara hizo; na
- (iv) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

1.2 Njia zilizotumika kutekeleza Majukumu

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira ilitumia njia mbalimbali katika utekelezaji wa majukumu yake kama ifuatavyo:-

- (i) Kupokea, kuchambua na kujadili taarifa mbalimbali za utendaji za Wizara na taasisi zilizopo chini ya usimamizi wa Kamati; Taarifa hizi zilijumuisha taarifa za kawaida za utekelezaji wa majukumu ya Wizara pamoja na taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazosisimamia;
- (ii) Kupokea, kuchambua, kujadili na kushauri juu ya Mikataba ya Kimataifa iliyopendekezwa kuridhiwa na Bunge ambayo ipo chini ya Wizara inazosisimamia;
- (iii) Ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo; Kamati ilifanya ziara katika miradi mbalimbali kwa lengo la kukagua utekelezaji wa miradi hiyo na kubaini ufanisi uliopo katika utekelezaji wake;
- (iv) Kufanya Vikao vya pamoja na wadau wa Sekta ya Viwanda na Biashara kwa lengo la kufahamu namna wanavyoendesha shughuli zao (mafanikio na changamoto zao) kisha kuishauri Serikali kwa nia ya kuboresha;
- (v) Kushiriki warsha na semina mbalimbali zilizoendeshwa na wadau wa Sekta za Viwanda, Biashara na Mazingira wa lengo la kuwajengea wajumbe uelewa juu ya sekta hizo; na
- (vi) Kutembelea baadhi ya Viwanda nchini kuona namna wanavyoendesha shughuli zao (mafanikio na changamoto zao) kisha kuishauri Serikali kwa nia ya kuboresha.

SEHEMU YA PILI

2.0 SHUGHULI ZILIZOFANYWA NA KAMATI

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha kuanzia Januari, 2021 hadi Februari, 2022 Kamati ilitekeleza majukumu yake yanayohusiana na usimamizi wa Wizara mbili (2); Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira na Taasisi zilizopo chini ya Wizara hizo.

Mheshimiwa Spika, Majukumu yaliyotekelezwa na Kamati ni pamoja;

- i. Mafunzo ya kuzifahamu wizara hizi mbili pamoja na taasisi zilizopo chini yake; kupokea taarifa za utekelezaji wa majukumu ya Wizara na taasisi zake;
- ii. Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo; kuchambua taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara kwa Mwaka wa Fedha ulioishia (2020/2021) pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka unaoendelea (2021/2022);
- iii. Kuchambua na kushauri juu ya Mikataba ya Kimataifa iliyopendekezwa kuridhiwa na Bunge ambayo ipo chini ya Wizara inazozisimamia;
- iv. Vikao na wadau wa Sekta za Viwanda, Biashara na Mazingira pamoja na ziara za kuwatembelea wadau hao kwa lengo la kusikiliza maoni yao; na kushiriki warsha na Semina za kujenga uelewa kwa Wajumbe.

2.1 Taarifa ya Utekelezaji wa mapendekezo ya kamati

Mheshimiwa Spika, wakati wa kupitia na kuchambua taarifa ya utekelezaji wa Wizara ya Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira, kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021, Kamati ilitoa mapendekezo kwenye maeneo mbalimbali yanayosimamiwa na Wizara hizo.

Kamati imearifiwa juu ya utekelezaji wa mapendekezo hayo na kujiridhisha kuwa, Serikali imejitahidi kuzingatia mapendekezo ya Kamati. **Hata hivyo, Sehemu kubwa ya miradi ya kimkakati hasa ambayo inasimamiwa na Shirika la**

Maendeleo la Taifa (NDC) haijaanza kutekelezwa na kwa iliyoanza haifanyi vema hali ambayo kamati hairidhishwi nayo.

Hivyo basi, Kamati imeona Serikali inahitaji kuongeza kasi ya utekelezaji wa miradi inayosimamiwa na Wizara hizi, Aidha maeneo ambayo Serikali inapaswa kuongeza nguvu ni pamoja na;-

i) **Kwa upande wa Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara,** Kamati inaendelea kuishauri Serikali juu ya utekelezaji wa maagizo yafuatayo;-

a) Bado kuna changamoto ya usimamizi na ufuatiliaji wa miradi ya kimkakati mfano Utekelezaji wa Mradi wa Matrekta ya URSUS unasuasua ambapo Mbia katika mradi huu Kampuni ya URSUS S.A ya Poland ameshindwa kukamilisha utekelezaji wa Mkataba wa mradi huu. Mradi ulipaswa kuwa umekamilika kufikia Juni, 2018 na matrekta 2400 yalipaswa kuwa yamekwishaingizwa nchini lakini ni matrekta 822 tu yaliyopokelewa;

b) Bado hatujapata tija iliyokusudiwa katika utekelezaji wa lengo la kusimamia na kufuatilia Miradi ya Kimkakati. Mfano miradi ya **Liganga na Mchuchuma, Mradi wa Magadi Soda ya Engaruka, na Mradi wa Kiwanda cha Matairi cha Arusha** bado hakuna jambo lililokamilika katika miradi hiyo.

i) **Liganga na Mchuchuma.**

Kamati haijawahi kuridhishwa na mwenendo wa suala la mradi huu ambao haujaanza hadi muda huu ambao taarifa hii inaandaliwa. Mara kwa mara Wizara imekua ikija na habari mbalimbali juu ya mradi huu. Mara nyingi ni taarifa za kujirudia rudia ambazo kamati haioni muendelezo wake, na kutoona umakini au nia ya dhati ya Serikali katika kufanya mradi huu uanze au kuachana na mwekezaji wa kampuni ya Sichuan Ltd. Katika mkutano wa mwisho wa mwezi Februari 2022, baina ya Kamati na Wizara. Wizara imeahidi Jambo hili linakwenda kuisha muda si mrefu, kwa mwekezaji kuanza kazi au

kuvunja mkataba naye. Kamati inaishauri Serikali kuweka nguvu na jitihada kumaliza majadiliano haya ambayo yamechukua muda mrefu kumalizika. Jambo ambalo linachelewesha taifa letu kupata mapato ya kodi, ajira kwa vijana na ahueni kwa wananchi wa wilaya ya Ludewa ambao wanahitajni kufidiwa kutokana na maeneo yao kuchukuliwa na mradi huu.

ii) Kuhusu Kiwanda cha matairi cha Arusha (General Tyre), Wizara iliamua kubadilisha matumizi ya eneo hilo yani kuachana na suala la Kiwanda hicho kufufuliwa, badala yake imeamua kufanya eneo hilo kuwa la uwekezaji ili biashara mbalimbali zianzishwe hapo na wawekezaji. Kamati haijaridhishwa na kitendo cha Serikali kufanya maamuzi makubwa ya aina hiyo bila kushirikisha kamati, ingawa kamati iliishauri wizara mara kadhaa juu ya umuhimu wa kufanya eneo hilo kuendelea kuwa kiwanda cha matairi kutokana na ukweli kwamba uhitaji wa matairi hapa nchini ni mkubwa. Baada ya kamati kuonesha kutoridhishwa na jambo hili, wizara ilieleza kamati mambo kadhaa ambayo wanaamini yanaleta ugumu wa kufufua kiwanda hicho. Kamati imeielekeza wizara kuandaa andiko linalo oneshwa namna gani inadhani wazo *lao jipya litakua na tija kuliko mradi wa awali.*

iii) **Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira**, Kamati inaendelea kuishauri Serikali juu ya utekelezaji wa maagizo yafuatayo;-

a) Uratibu katika kuzisukuma Wizara, Taasisi, Mikoa pamoja na Halmashauri zote nchini kufuatilia vitengo vya Mazingira na kuviwezesha kifedha kutekeleza shughuli za uhifadhi wa mazingira kwa mujibu wa Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004.

b) Mfuko wa Taifa wenye dhamana ya usimamizi wa Mazingira ulioanzishwa tangu mwaka 2007 haujaanza kufanya kazi ilivyotarajiwa. Ni Rai ya Kamati kwa Serikali kuangalia namna ya kuwezesha kifedha ili kuanza kufanya kazi.

2.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira ilifanya ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo kwa lengo la kubaini ufanisi uliopo katika utekelezaji wa miradi hiyo kama inavyoelekezwa na Kanuni ya 117 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge toleo la Juni, 2020. Katika kipindi cha tarehe 12 hadi 17 mwezi Machi, 2021 Kamati ilitembelea miradi mitatu (3) inayotekelezwa na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara. Miradi hiyo ni Mradi wa Mchuchuma Coal (**Mradi Namba 3171 Fungu 44**), Mradi wa Liganga Vanadium Titanium (**Mradi Namba 3161 Fungu 44**) pamoja na **Mradi Na. 6260 – Institutional Support** ambao unahusu kuzijengea uwezo taasisi mbalimbali zilizopo chini ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara. Taasisi zilizotembelewa na Kamati ni pamoja na EPZA- Bagamoyo na Benjamini Mkapa iliyopo Ubungo External, Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda (TIRDO) lililopo Msasani jijini Dar es Salaam na eneo la Uwekezaji (TAMCO-Kibaha Industrial Park) lililopo chini ya Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC).

Mheshimiwa Spika, Taarifa za kina kuhusiana na miradi iliyotembelewa na Kamati, maelezo na hatua zilizofikiwa katika utekelezaji wa miradi hiyo pamoja na maoni ya Kamati ziliwasilishwa katika mkutano wa tatu wa Bajeti uliofanyika mwezi Aprili, 2021.

2.3 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 pamoja na Mpango wa Mapato na Matumizi ya Mwaka 2021/2022;

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020 Kamati za Bunge za Kisekta hufanya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara zinazosisimamia kwa mwaka wa fedha unaoishia pamoja na kufanya ulinganisho wa Utekelezaji wa Bajeti na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha unaofuata. Hivyo basi, Kamati ilifanya uchambuzi wa taarifa ya utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Viwanda na Biashara kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 pamoja na Uchambuzi wa Taarifa ya utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Ofisi ya makamu wa Rais-

Mazingira kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021, Aidha, Masuala yaliyobainika katika uchambuzi pamoja na maoni ya Kamati yaliwasilishwa katika Mkutano wa nne wa Bajeti uliofanyika mwezi Aprili, 2021.

2.4 Taarifa mbalimbali za Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara na Taasisi zilizo chini yake

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Januari 2021 hadi Februari, 2022, Kamati ilipokea, kuchambua na kujadili taarifa mbalimbali za Utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara pamoja na Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira na Taasisi zilizo chini ya Wizara hizo. Taarifa zilizopokelewa na Kamati ni kama zifuatavyo:-

a) Kupokea na Kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Muundo na Majukumu ya Wizara hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa kuhusu muundo na majukumu ya Wizara ya Viwanda na Biashara. Aidha, Kamati ilielezwa kuhusu baadhi ya majukumu mahsusi ya Wizara ya Viwanda na Biashara ambayo ni pamoja na Kuandaa, kuratibu na kupitia sera na mikakati ya sekta za Viwanda, Biashara, Masoko na Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijulishwa Mafanikio makuu ya Sekta ya Viwanda na Biashara kwa kipindi cha Mwaka 2015-2020 na kubaini kuongezeka kwa Mchango wa Sekta ya Viwanda katika Pato la Taifa kutoka **asilimia 7.9** mwaka 2015 hadi **asilimia 8.5** mwaka 2020; Ongezeko la Ujenzi wa Viwanda Vipya 8,477 ambavyo vimeanzishwa kati ya mwaka 2015 hadi 2019. Aidha, Wizara ilieleza kuhusu utekelezaji wa Blueprint unaolenga kuboresha mazingira ya kufanyia biashara ambao umelenga kuondoa Tozo Kero, Ada zinazojirudia na Kurahisisha Majukumu ya Taasisi za Udhibiti; na kuendeleza kukamilisha taratibu za utekelezaji wa miradi ya Kimkakati iliyopo chini ya Wizara hii.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini changamoto zinazoikabili Wizara katika kutekeleza majukumu yake ambazo ni upungufu wa Rasilimali watu na fedha kulingana na ukubwa wa majukumu ya Wizara; Maeneo ya Uwekezaji yenye kukosa miundombinu ya msingi na saidizi jambo linalopelekea baadhi ya wawekezaji kushindwa kuwekeza nchini; viwanda vya ndani kukosa ulinzi dhidi ya Bidhaa zinazolingia kutoka nje; kuwa na Sera zilizopitwa na wakati jambo linalopelekea kutoendena na mazingira ya sasa ya Biashara.

Mheshimiwa Spika, kutatua changamoto ya mwitikio mdogo wa Sekta nyingine katika utekelezaji wa Blueprint, Kamati inaishauri Serikali kuzisimamia Wizara zote kuhakikisha zinatekeleza maelekezo ya Blueprint kama yalivyoelekezwa katika Sekta yake. Sambamba na hilo Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara ianzishe kitengo kitakachofuatilia kila Sekta kuona utekelezaji wake.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuweka chombo kimoja cha Usimamizi wa tozo zote ili taasisi au shirika lolote likitaka kuanzisha, kufuta au kuongeza tozo yoyote ni lazima wapitie katika Mamlaka hiyo na ikiwezekana tozo zote zilipwe kwa pamoja na Serikali isisitize malipo kwa njia ya mtandao (*online*). Lengo ni kutatua changamoto ya uwepo wa tozo nyingi ambazo zinaonekana kuwa kikwazo katika mazingira ya kufanyia biashara;

Mheshimiwa Spika, Sera nyingi zinazosimamia uendeshaji wa Sekta za Viwanda na Biashara zimepitwa na wakati na haziendani na uhalisia wa mazingira ya sasa. Kamati inaishauri Serikali kuharakisha na kukamilisha mapitio ya Sera hizo na kupata sera mpya; (mabadiliko yafanyike kulingana na rejea inayofanywa na kuendana na wakati);

Mheshimiwa Spika, Katika kuanzisha Sera ya *Local Content*, Kamati inaishauri Serikali kusimamia kwa makini namna mwekezaji wa ndani (*local partner*) anavyopatikana na pia waweke vigezo vya kuweza kupima uwezo wa

mwekezaji wa ndani juu ya utekelezaji wa uwekezaji husika ili kuondoa hatari ya kuja kushindwa kutekeleza mkataba mbeleni;

Mheshimiwa Spika, Serikali iangalie namna kuvilinda viwanda na bidhaa zetu kwa kuweka uwiano wa kodi kwa bidhaa zinazolingia ili kuhakikisha bidhaa za ndani zinaweza kushindana katika soko. Sambamba na hilo kwenye miradi ya Umma iweke ulazima wa kutumia bidhaa za ndani ili tuweze kulinda viwanda vyetu; na

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuwekeza katika kufanya utafiti wa soko mara kwa mara kwa lengo la kubaini mahitaji ya soko na kuhamasisha wafanyabiashara wetu wa ndani kuzalisha kulingana na mahitaji ya soko.

b) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Majukumu ya Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo ya nje ya Nchi (EPZA);

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa hii na kuelezwa kuhusu msingi wa uanzishwaji wa Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo ya nje ya Nchi (EPZA).

Mheshimiwa Spika, malengo ya kiseri ya EPZA ni pamoja na Kuongeza na kuendeleza kukuza mauzo ya bidhaa za viwandani katika masoko ya nje; Kukuza sekta ya viwanda ili kuongeza ajira za viwandani; Kuendeleza uhawilishaji wa teknolojia za uzalishaji viwandani, sambamba na kufundisha stadi husika kwa Watanzania; na Kuhamasisha usindikaji na uchakataji wa malighafi zinazozalishwa Nchini ili kuongeza thamani.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza majukumu ya EPZA Kamati ilibaini changamoto zifuatazo; Uhaba wa rasilimali fedha jambo linalokwamisha utekelezaji wa majukumu yake ya kisheria ya kumiliki ardhi na kuwekeza

katika ujenzi wa miundombinu wezeshi kwa ajili ya ujenzi wa viwanda; kukosekana kwa uelewa wa pamoja na mtazamo unaofanana baina ya Mamlaka za Serikali katika kuwezesha/kufanikisha utekelezaji wa shughuli za Mamlaka ya EPZ hususani katika kuweka mazingira wezeshi ya uwekezaji hasa miundombinu (Ardhi, Umeme, Maji); na upungufu wa rasilimali watu zenye Ustadi na Maarifa yanayohitajika viwandani.

Mheshimiwa Spika, EPZA inatwaa maeneo mengi karibu Nchi nzima na rasilimali za kuyaendeleza maeneo hayo ni chache, hivyo kubaki na maeneo ambayo hayana faida kwa Mamlaka, Kamati inaishauri Serikali kupitia Mamlaka ya EPZ kuhamasisha Sekta binafsi kushiriki kuwekeza katika kuyaendeleza maeneo ya EPZA kwa kuyajengea miundombinu wezeshi na kuyaweka tayari kwa ajili ya Uwekezaji;

Mheshimiwa Spika, Kamati pia inashauri Serikali kupitia SEZ zihamasishe zaidi wawekezaji wa ndani kushiriki kuwekeza katika maeneo hayo. Aidha, Serikali izisimamie Mamlaka zingine za Serikali kutoa ushirikiano kwa EPZA pamoja na wawekezaji wanaowekeza chini ya maeneo hayo;

c) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Majukumu ya Shirika la Viwango Tanzania -TBS.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa juu ya msingi wa uanzishwaji wa TBS ambapo kwa mujibu wa Sheria ya Viwango Sura Na. 130, TBS inapewa jukumu la kusimamia utekelezaji wa viwango nchini (The Bureau shall be the custodian and overseer of observance of standards in Tanzania). Madhumuni ya kuanzishwa kwa TBS ni pamoja na kuratibu uandaaji wa viwango vya kitaifa katika sekta mbalimbali; na Kudhibiti usalama na ubora wa bidhaa zinazozalishwa au kuingizwa nchini; na udhibiti wa usalama wa chakula na vipodozi. Lengo likiwa ni kulinda afya na usalama wa walaji na mazingira ili kuchangia jitihada za Serikali kupanua soko la bidhaa zetu na kukuza uchumi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini Changamoto zinazoikabili TBS ambazo ni pamoja na;

- Ongezeko la njia zisizo rasmi za kuingiza bidhaa hapa Nchini jambo linalopelekea kuongezeka kwa bidhaa hafifu sokoni; Upungufu wa Wataalamu wa Matengenezo ya Vifaa vya Maabara jambo linalopelekea kuchelewa kwa matengenezo ya vifaa, hivyo kuchangia kukwamisha shughuli za uchunguzi wa sampuli; Kutokuwepo kwa Bodi ya Wakurugenzi jambo linalopelekea kukwamisha baadhi ya maamuzi ambayo yanahitaji Baraka za Bodi.
- Ushirikiano mdogo/hafifu baina ya Taasisi za Ukaguzi zilizopo katika Vituo vya Mipakani pamoja na gharama kubwa za ukaguzi, vinasababisha baadhi ya wafanyabishara kuamua kutumia njia za panya kuingiza bidhaa zao na kupelekea uwepo wa bidhaa hafifu sokoni. Kamati inaishauri Serikali kuzisimamia kwa ukaribu Mamlaka hizo kuhakikisha zinashirikiana katika kufanya ukaguzi, lakini pia Serikali iangalie namna ya kupunguza gharama zilizopo ili kuweza kuwavutia wafanyabiashara kupitisha bidhaa zao katika vituo halali;

Mheshimiwa Spika, Kwa lengo la kuongeza nguvu katika zoezi la ukaguzi hususani huko wilayani, Kamati inaishauri Serikali kupitia Shirika la Viwango TBS kuwatumia Maafisa Biashara waliopo katika Halmashauri zetu kwa kuwapatia elimu kuhusu viwango na usimamizi wa Viwango katika bidhaa pamoja na kuhakikisha bidhaa zilizopo masokoni zimekaguliwa na ziko katika ubora unaostahili.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara ya Viwanda na Biashara kusimamia Shirika la Viwango (TBS) pamoja na Tume ya Ushindani (FCC) kuhakikisha wanafanya kazi kwa ushirikiano katika kuhakikisha bidhaa zilizopo sokoni zinakidhi viwango lakini pia ni halali na zinaleta ushindani wa usawa sokoni; na

Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza Mpango wa Serikali wa kuhamishia ukaguzi wa Magari baada ya Kuingia nchini, Kamati inashauri kuwa Serikali itoe elimu kwa jamii juu ya jambo hili lakini pia ifanye uhamasishaji kwa wananchi waweze kutumia mawakala/makampuni ya uagizaji magari yaliyopo hapa nchini, kwa lengo la kupunguza hatari ya kuletewa magari mabovu, kwakuwa mawakala hawa tayari wana mikataba na Nchi na watakuwa makini kwakuwa watajua kwamba gharama zitaangukia kwao kama gari itafika ikiwa na changamoto.

d) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Majukumu ya Wakala wa Usajili wa Leseni na Biashara – BRELA.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa kuhusu Majukumu ya Wakala wa Usajili wa Leseni na Biashara – BRELA.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini changamoto zinazoikabili BRELA ambazo ni ni upungufu wa maafisa wenye jukumu la kusaini leseni ('Assistant Registrars') hali inayopelekea ucheleweshaji wa sajili mbalimbali hususani za Makampuni na Majina ya Biashara hivyo kupelekea malalamiko kuwa makubwa; uelewa mdogo wa wateja juu ya matumizi ya TEHAMA hususani katika maeneo ya vijijini na wilayani; na uelewa mdogo wa wafanyabiashara juu ya Sheria zizosimamiwa na taasisi hiyo;

Mheshimiwa Spika, changamoto nyingine ni kutokuwepo kwa Sera ya Taifa ya Miliki Ubunifu jambo linalopelekea kuchelewa kupata Sheria ya Miliki Ubunifu inayoendana na mazingira ya sasa; na kuchelewa kwa mapitio ya Sheria ya Taifa ya Leseni za Viwanda jambo linalopelekea kuendelea kutumia Sheria iliyopitwa na wakati na haiendani na mazingira ya sasa ya biashara.

Mheshimiwa Spika, kutokana na changamoto wanazozipata wananchi na wawekezaji wakati wanapotaka kusajili ikiwemo kuchukua muda mrefu hadi

kusajili kampuni/biashara, jambo ambalo linapelekea watu wengi wanaotaka kusajili kampuni kukata tamaa. Kamati inashauri BRELA waweke muda maalum (timeline) tangu mteja ameanza kuomba kufungua kampuni/biashara hadi anakamilisha, ili kuweza kujua wangapi wameweza kufungua kampuni na kwa muda gani na walishindwa kufungua na sababu zilizopelekea kushindwa kufanya hivyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kurekebisha Mifumo ya kidigitali ya BRELA na kuhisha taarifa zinazowekwa kwenye mtandao huo mara kwa mara, ili kuboresha na kuongeza ufanisi katika upatikanaji wa huduma kwa wateja. Hii imetokana na malalamiko ya wateja wengi juu ya ukosefu wa huduma kwa wakati ikiwemo huduma zinazopatikana kwa njia ya Mtandao;

Mheshimiwa Spika, Kutokana na huduma isiyoridhisha inayotolewa na BRELA inayopelekea wateja wengi kukata tamaa kufungua kampuni na wawekezaji kutoka nje, kuondoka bila ya kuwekeza nchini. Kamati inaishauri Wizara ya Viwanda na Biashara kupitia BRELA kutoa elimu kwa wafanyakazi wa Ofisi hiyo na kuongeza ufuatiliaji wa ufanisi wa wafanyakazi ikiwemo kuwawekea malengo ya kufikia na kuwapa motisha mbalimbali ambazo zitawaongezea ari ya kufanya kazi kwa ufasaha na weledi. Aidha, BRELA ifanye uchambuzi wa kutosha wa upekuzi wa wawekezaji kutoka nje kuhakikisha uwezo upo wa kutekeleza.

e) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Majukumu ya Tume ya Ushindani (FCC).

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilipokea taarifa kuhusu Majukumu ya Tume ya Ushindani (FCC).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa majukumu ya FCC ambayo ni pamoja na Kusimamia ushindani katika uchumi wa soko nchini; kushughulikia makubaliano ya makampuni yaliyo kinyume cha sheria ya ushindani; kuchunguza na kuchukua hatua za kisheria kwa makampuni au mtu

anayetumia vibaya nguvu ya soko; kufanya upembuzi yakinifu kwa makampuni yanayoleta maombi ya kutaka kuungana; na kuchunguza na kuchukua hatua kwa makampuni yaliyoungana bila kufuata taratibu za Sheria ya Ushindani.

Mheshimiwa Spika, changamoto zinazoikabili FCC ni pamoja na uhaba wa wafanyakazi kulingana na mahitaji halisi ya taasisi; mapungufu katika sheria ya ushindani ambayo ni sheria ya Mwaka 2003 na katika utekelezaji wa sheria hiyo yamebainika baadhi ya masuala yanayohitaji kufanyiwa marekebisho na mchakato wa marekebisho umechukua muda mrefu na haujakamilika; na vyanzo vya mapato visivyo vya uhakika ambavyo yanategemea faini, ada na michango kutoka mamlaka za udhibiti ambazo pia ni wadau ambao kesi zao zinaweza kupelekwa mbele ya FCC (mfano; EWURA, LATRA n.k).

Mheshimiwa Spika, upungufu wa wafanyakazi uliopo FCC unaopelekea kuchelewesha utoaji wa huduma na kukwamisha shughuli mbalimbali zinazotakiwa kutekelezwa na shirika. Kamati inaishauri Serikali kutoa vibali vya kuajiri mapema iwezekanavyo kwa FCC ili kuondokana na upungufu uliopo katika shirika hilo na kuongeza ufanisi katika kusimamia na kulinda biashara nchini;

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri FCC kupunguza muda unaotumika kuchunguza na kutolea maamuzi maombi ya miungano ya makampuni (merger). Suala la miungano ya makampuni lifanyike kwa wakati na kwa ufanisi ili kutofisha ushindani na kuua biashara nchini; na

Mheshimiwa Spika, Uzamani wa Sera na Sheria ya FCC unapelekea Shirika kutoendana na kasi ya mabadiliko ya kiushindani ya kibiashara yanayotokea Duniani. Kamati inaishauri Serikali kuharakisha mapitio ya Sera na kuleta Bungeni mapendekezo ya marekebisho ya sheria ili kuweza kuboresha utendaji wa Shirika na kuimarisha ushindani wa kibiashara nchini.

f) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Mkakati wa Serikali wa kurudisha Viwanda vilivyobinafsishwa ambavyo kwa sasa havifanyi kazi;

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa ya Wizara iliyoelezea mkakati wa Serikali katika kushughulikia viwanda vilivyobinafsishwa ambavyo kwa sasa havifanyi kazi. Taarifa ya Wizara ilieleza kuwa Katika kipindi cha Agosti, 2017 hadi Aprili, 2019, ufuatiliaji na tathmini ulifanyika kwa viwanda 156 na shirika moja (1) na kubaini kuwa viwanda 88 vinafanya kazi, viwanda 48 pamoja na shirika 1 vina changamoto, viwanda 20 havitafaa kabisa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijulishwa kuwa baadhi ya changamoto zilizopelekea baadhi ya viwanda kutokufanya kazi ambazo ni wawekezaji kutokuwa na uwezo wa kifedha (mtaji) na kitaalam kuviendesha kwa tija; na baadhi ya wawekezaji kukiuka masharti ya mkataba wa mauzo. Aidha, viwanda 48 vyenye changamoto vimekusudiwa kurejeshwa Serikalini kwa malengo ya kutafuta wawekezaji mahiri katika kuendeleza viwanda hivyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijulishwa kuwa viwanda 20 kati ya vile vilivyokuwa changamoto vimefanikiwa kurejeshwa Serikalini na mpango wa kuvibinafsisha tena unaandaliwa. Baadhi ya Viwanda vilivyorejeshwa Serikalini na vinatarajiwa kubinafsishwa tena ni pamoja na Kiwanda cha Kutengeneza Vipuri cha Mang'ula; Kiwanda cha Ngozi Mwanza; Kiwanda cha Kusindika Mbegu za Mafuta (MOPROCO); Manawa Ginneries Co. Ltd; Musoma Textile Mills; TLD – Utegi (Mara); Nachingwea Cashewnut Processing Factory.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilihoji juu ya Kiwanda cha URAFIKI na kujulisha kuwa, kiwanda hichi kilibinafsishwa kwa njia ya ubia kati ya Serikali ya Tanzania na Changzhou State Owned Textile Assets Operations Company. Kiwanda hiki kimekuwa na changamoto nyingi ikiwemo kukosekana kwa mtaji wa kutosha kuendesha kiwanda na teknolojia duni iliyopitwa na wakati,

hivyo kusababisha kusimama uzalishaji kuanzia Disemba, 2017 baada ya kujiendesha kwa hasara kwa takribani miaka 22 mfululizo. Kwa sasa majadiliano yanaendelea katika ya Serikali mbili ya Tanzania na China ili mbia mwenza aondoke na Serikali ya Tanzania iweze kumiliki kiwanda hiki kwa asilimia 100 na hatimaye kujipanga kwa lengo la kukirejesha kiwanda hiki kufanya uzalishaji tena.

Mheshimiwa Spika, Kamati yako inaishauri Serikali kufanya jitihada za makusudi ili mchakato wa kufufua kiwanda cha URAFIKI ukamilike na kianze kufanya kazi ili tuache kulipa mishahara ambayo kwa sasa haizalishi. Aidha, turudishe bidhaa za Urafiki sokoni kwa kuwa sasa wafanyabiashara wasio waaminifu wamekuwa wakitumia jina la urafiki kuuza bidhaa zao.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kuwa kabla ya kufanya ubinafsishaji mpya ifanyike tathimini ya kina kubaini ni kwa nini awali tuliamua kufanya ubinafsishaji, na kwanini viwanda husika vilishindwa kuendelezwa ili tutumie taarifa hizo kujipanga ili tusijerudia makosa; Aidha, Tuzingatie maslahi mapana ya Taifa kwa Mikataba itakayoingiwa wakati ubinafsishwaji mpya utakapofanyika, msisitizo hasa uwekwe katika kutafuta wawekezaji na apewe mtu mwenye uwezo wa kukiendeleza kiwanda;

g) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC)

Mheshimiwa Spika, NDC inajukumu la Kusaidia ushiriki wa wananchi wengi katika shughuli za kiuchumi; hii ikiwa ni pamoja na kusaidia upatikanaji wa miundombinu na kubuni mifumo ya kisasa inayokubalika kwa uendeshaji wa biashara.

Mheshimiwa Spika, miradi inayosimamiwa **NDC** ni pamoja na Mradi wa Mchuchuma na Liganga, Mradi wa Magadi Soda wa Engaruka, uendeshaji wa Kiwanda cha Kilimanjaro Machine Tools Manufacturing Company

(KMTC), Mradi wa Kiwanda cha Kuunganisha Matrekta aina ya URSUS, uwekezaji katika Kampuni ya ETC Cargo Limited, Mradi wa Makaa ya Mawe wa Ngaka, Mradi wa chuma ghafi wa Maganga Matitu na makaa ya mawe, Kiwanda cha Viuwadudu cha Tanzania Biotech Products Limited (TBPL), Mradi wa maeneo ya Viwanda (Eneo la TAMCO – Kibaha);

Mheshimiwa Spika, Kamati yako inaishauri Serikali ifanye mapitio ya mikataba yote ya Ubia ambayo iliingiwa na NDC kwa lengo la kutatua changamoto mbalimbali kama nchi kutonufaika na miradi hiyo, mfano Mradi wa Makaa ya Mawe ya Ngaka; Aidha, Majadiliano yanayoendelea kuhusiana na miradi hii ya kimkakati inayotekelezwa na NDC itafutiwe ufumbuzi wa haraka ili iweze kuleta tija kwa Taifa.

h) Kupokea na kujadili Taarifa kuhusu Maudhui ya Mwongozo wa Mageuzi ya Udhibiti ili kurahisisha Mazingira ya kufanya Biashara nchini (*Blueprint for Regulatory Reforms to Improve the Business Environment*).

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilielezwa kuhusu Mpango wa kuboresha mfumo wa udhibiti wa biashara nchini (Blueprint for regulatory reforms to improve the business environment for Tanzania) ambalo ni andiko maalumu lililoandaliwa kwa lengo la kuweka misingi endelevu ya kuboresha mazingira ya kufanyia biashara nchini. Andiko hili limefafanua changamoto mbalimbali zilizokuwa zikilalamikiwa kukwamisha biashara nchini pamoja na mapendekezo ya ufumbuzi wake;

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilielezwa juu utekelezaji wa Blueprint ambao ulianza tarehe 1 Julai, 2019, Blueprinti iliangalia maeneo ya kuboresha hasa sheria, kanuni, mifumo ya kietroniki, na taratibu kwenye mamlaka za udhibiti zote; pia inalenga kupunguza, kufuta au kurekebisha leseni, tozo na faini zenye kukinzana; Kuondoa muingiliano kwenye mamlaka za udhibiti; Kuboresha mifumo ya kaguzi kwenye mamlaka; na Kujenga uwezo mamlaka za udhibiti na Taasisi za Sekta Binafsi.

Mheshimiwa Spika, ni miaka miwili na nusu toka utekelezaji wa *Blueprint* umeanza lakini tija iliyopatikana sio ya kuridhisha. Kamati inaona kuna haja ya kuboresha vipengele vifuatavyo ili kupata tija inayokusudiwa:-

- Tujiwekee *Benchmark* ya kujipima kwa kuangalia ni nchi gani ina mazingira mazuri ya biashara ndani ya EAC, SADC, Africa na Dunia na kujilinganisha pale tulipofika. Kwa kufanya hivyo, tutafahamu mapungufu yetu na hivyo kuyaboresha kwa nia ya kuweka mazingira mazuri ya kufanya biashara lakini pia itatuwezesha kushindana sokoni. Aidha, Serikali ijiwekee vigezo vyake vya kujipima kuhusu mazingira mazuri ya ufanyaji biashara nchini na isimamie vigezo hivyo kuhakikisha vinatekelezwa;
- Tutumie mifumo ya kielektroniki katika taratibu zote za udhibiti kuanzia kupata vibali, malipo ya tozo na faini mbalimbali ili kupunguza urasimu na mianya ya rushwa;
- Wakati wakuandaa sheria, kanuni, faini tozo mbalimbali tuangalie washindani wetu hususani majirani zetu ili tusitofautiane nao sana ili kuwalinda wazalishaji wa ndani kuweza kushindana katika soko hasa kupindi hiki tunapoenda kuridhia Mkataba wa AfCFTA;
- Mamlaka za Udhibiti zijielekeze katika mlengo wa Udhibiti na si utafutaji wa mapato, jambo hili litaboresha mahusiano katika Serikali na Sekta ya Biashara;
- Serikali ije na mkakati maalumu wa kudhibiti biashara za mitandaoni (online business) kwa lengo la kuboresha na kuikuza sekta hii pamoja na kujipatia mapato lakini pia kuwalinda wanunuzi juu ya utapeli unaofanyika katika biashara za mitandaoni; na

- Mchakato wa kutunga Sheria ya Kuwezesha Mazingira ya Biashara (Business facilitation Act) ukamilike ili kurahisisha utekelezaji wa Blueprint.

i) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Uendeshaji wa Shughuli za Kituo cha zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini – CAMARTEC na Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo – TEMDO;

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa kuhusu Uendeshaji wa Shughuli za Kituo cha zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini – CAMARTEC na Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo – TEMDO;

Mheshimiwa Spika, Kituo cha zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini – CAMARTEC kilianzishwa kwa malengo ya kukuza matumizi ya zana za kilimo na teknolojia sahihi ili kuongeza uzalishaji katika kilimo na kuboresha hali ya maisha ya wananchi vijijini.

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilielezwa kuhusu majukumu ya CAMARTEC ambayo ni pamoja na kufanya Utafiti na Maendeleo unaozingatia mahitaji ya wadau; kutoa mafunzo na Uhawilishaji wa Teknolojia; na Majaribio ya Zana za Kilimo na Teknolojia sahihi za vijijini. Aidha, Changamoto za CAMARTEC ni pamoja na Ufinyu wa bajeti ya kituo na mara nyingine fedha hizo kutopelekwa; uhaba wa watumishi hususani wataalamu wa fani ya uhandisi; na Uhaba wa vifaa na eneo la majaribio jambo linalokwamisha kufanya majaribio ya zana zinazozalishwa.

Mheshimiwa Spika, Majukumu ya TEMDO ni pamoja na Kutafiti, kubuni, kuendeleza na kuunda mitambo, mashine na vifaa pamoja na teknolojia mbalimbali na kuhamasisha utengenezaji wake kibiashara na matumizi yake katika shughuli za uzalishaji mali ili kukuza uchumi; kutoa huduma za kihandisi kwenye viwanda vidogo, vya kati na vikubwa kwa lengo la kuongeza ufanisi, matumizi bora ya rasilimali, ubora wa bidhaa na uwezo wa ushindani; na Kutoa mafunzo kwa wahandisi na mafundi mchundo wanaofanya kazi

viwandani na Taasisi zingine ili kuongeza ufanisi katika utendaji kazi na uzalishaji mali.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea changamoto zinazolikabili Shirika ambazo ni pamoja na ufinyu wa bajeti na wakati mwingine hazipelekwi; uhaba wa wafanyakazi hususani wahandisi na mafundi mchundo; Sheria ya kuanzishwa kwa Taasisi (Establishment Act) kutokuwa na kanuni zake (*Regulations*), hivyo kuifanya Taasisi kushindwa kutekeleza baadhi ya majukumu bila mwingiliano;

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona haja ya kuziweka pamoja taasisi tatu za Utafiti ambazo ni TEMDO, CAMARTEC na TIRDO kwa kuwa majukumu yake yanashabihiana kwa namna moja ama nyingine. Pamoja na kuziunganisha wagawiwe majukumu kuanzia ngazi ya kutoa huduma ya kihandisi, kufanya utafiti, ubunifu, uzalishaji wa prototype na mwisho kiwepo kitengo maalumu kwa ajili ya kujitangaza na kutafuta muwekezaji wa kufanya uzalishaji kwa ajili ya biashara. Muunganiko huu utatatua changamoto ya ufinyu wa rasilimali watu na fedha ambazo kwa sasa ilizikabili taasisi zote hizi;

Mheshimiwa Spika, Kamati pia inashauri mara baada ya kuziunganisha taasisi hizi, Serikali iandae mpango wa kuiwezesha taasisi hiyo kwa kuipatia teknolojia itakayowezesha kuendana na kasi ya teknolojia duniani ili waweze kupata mashine zinazoendana na mazingira ya sasa na hatimaye kuweza kushindana sokoni; na

Mheshimiwa Spika, Serikali ifanye mapitio ya Sheria ya Sukari na kutoa fursa kwa wazalishaji wadogo wadogo kuzalisha Sukari, jambo hili litatatua changamoto ya baadhi wa wakulima kukosa soko la miwa. TEMDO imetusaidia kusanifu mitambo midogo ya kutengeneza sukari kwa *low scale*, Serikali itafute muwekezaji atakaenunua *prototype* hii na kuizalisha kwa ajili ya biashara ili iwafikie wakulima wadogo wa miwa, hii itasidia kutatua changamoto ya upungufu wa Sukari nchini lakini pia itaongeza ajira.

j) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Baraza la Ushindani (FCT);

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa ya Utendaji wa Baraza la Ushindani (FCT) ambalo limeanzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Ushindani Namba 8 ya Mwaka 2003 (Fair Competition Act, No. 8/2003). Baraza lina jukumu la kupokea, kusikiliza na kuamua kesi za rufaa za ushindani wa kibiashara na udhibiti wa soko zitokanazo na maamuzi ya Tume ya Ushindani pamoja na Mamlaka za Udhibiti ambazo ni EWURA, TCAA, TCRA, LATRA na PURA. Aidha, Baraza linajukumu la kusikiliza rufaa zitokanazo na masuala ya ushindani wa kibiashara na udhibiti wa Soko, pia, Baraza hupokea, husikiliza na kutolea maamuzi rufaa zitokanazo na bidhaa bandia kutoka kwa Mkaguzi Mkuu wa Alama za Bidhaa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuhusu changamoto zinazoikabili Baraza katika utekelezaji wa majukumu yake ambazo ni pamoja na kutokuwa na rasilimali fedha ya kutosha kuweza kushughulikia jambo linalokwamisha utekelezaji wa majukumu ya Baraza ikiwepo kushindwa kuboresha mifumo ya usajili; uzamini wa Sheria ya Baraza jambo ambalo linakwamisha majukumu ya Baraza ikiwepo sheria ya viwango vya uchangiaji wa fedha kutoka Mamlaka za udhibiti na Serikali kwa ajili ya kuendesha shughuli za Baraza havijaainishwa katika Sheria hivyo, kupelekea Wachangiaji kutowajibika katika kuchangia viwango vinavyokidhi mahitaji katika Bajeti ya Baraza; na Kanuni za Baraza zinazotumika kuendesha Mashauri ni za mwaka 2012. Ni wazi kwamba kutokana na mabadiliko ya wakati zinahitaji kufanyiwa maboresho.

Mheshimiwa Spika, Wadau wanaochangia katika bajeti ya FCT na wao ni miongoni mwa wanaoweza kushitakiwa katika Baraza hilo. Kuna haja ya Sheria ya FCT kufanyiwa mabadiliko na bajeti ya Baraza ikawa inatoka Serikalini kama ilivyo kwa Taasisi nyingine za Serikali. Ni wazi kuwa FCT haitekelezi majukumu yake kwa ukubwa unaotarajiwa kuna haja ya kufanya

maboresho ya Sheria na Kanuni za uendeshaji wa shughuli za Baraza ili kuliweka katika nafasi nzuri ya utekelezaji wa majukumu yake; na

Mheshimiwa Spika, Kwa kipindi ambacho Serikali inaendelea kutafakari mapendekezo ya kubadili Sheria na Bajeti ya FCT ili iwe inatolewa na Serikali badala ya kuchangiwa na wadau, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha Taasisi zilizoelekezwa kisheria kuchangia Bajeti ya FCT zinapeleka pesa hizo tena kwa kiwango kilichopangwa. Aidha, kwa kuwa SUMATRA ni moja ya Taasisi iliyopashwa kuchangia bajeti ya FCT na kwa sasa imegawanyika kuwa TASAC na LATRA lakini ni Taasisi ya LATRA tu ndio inachangia, Kamati inaishauri Serikali kuwa TASAC nao wachangie bajeti ya FCT.

k) Kupokea na kujadili maoni ya Wadau wa Sekta ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara kuhusu Utekelezaji wa *Blueprint* na maoni yao juu ya namna bora ya kuboresha mazingira ya kufanyia Biashara na Uwekezaji nchini;

Mheshimiwa Spika, katika kikao hiki Kamati ilipokea maoni ya Wadau kutoka Taasisi tatu (3) ambazo ni Shirikisho la Wenyeviwanda Tanzania – CTI, TCCIA na TANEXA ambao kama Wawakilishi wa Wadau wahusika wanazozisimamia walipata fursa ya kuwasilisha maoni yao juu ya Utekelezaji wa *Blueprint* lakini pia maoni yao juu ya maeneo ya kufanywa maboresho ili lengo hasa la kuwa na *Blueprint* litimie.

Wadau walieleza mambo mbalimbali ambayo yaliyofanywa kazi kutokana na utekelezaji wa *Blueprint* pamoja na juhudi mbalimbali za Serikali na kupongeza. Mambo hayo ni pamoja na: -

- Kupungua kwa baadhi ya tozo ambapo jumla ya tozo 60 zilifutwa;
- Muunganiko wa baadhi ya Mamlaka za Udhambi ambapo inapunguza urasimu wa jambo moja kutekelezwa na Taasisi zaidi ya moja;
- Vikao vya majadiliano kati ya Serikali na Wadau wa Sekta ya Viwanda na Biashara kwa lengo la kusikiliza changamoto mbalimbali zinazokabili sekta hizo;

- Ushirikiswaji wa Wadau katika majadiliano ya uandaaji wa Ajenda za kitaifa, Sera pamoja na mikakati mbalimbali ya kitaifa; na
- Kutumia bidhaa za ndani katika utekelezaji wa miradi mikubwa ya kitaifa.

Aidha, Wadau waliwasilisha changamoto ambazo wangependa zifanyiwe kazi kwa lengo la kuboresha mazingira ya Biashara nchini, changamoto hizo ni pamoja na: -

- a) Mabadiliko ya mara kwa mara ya *Fiscal Policy* jambo linalopelekea Wawekezaji kupata changamoto katika kupanga Bajeti zao za muda mrefu;
- b) Mamlaka za Udhibiti bado ni nyingi na ushirikiano wao ni hafifu jambo linalopelekea usumbufu kwa Wadau na ucheleweshaji wa baadhi ya maamuzi;
- c) Ukubwa wa gharama za ETS jambo linaloongeza gharama za uzalishaji;
- d) Nishati ya umeme siyo wa uhakika jambo linaloathiri uzalishaji viwandani;
- e) Hakuna Sera inayotabirika/kueleweka inayosimamia shughuli za kilimo hususani uuzaji wa mazao ya kilimo jambo linalopelekea kila Mwenye Mamlaka kwa eneo lake anajipangia taratibu zake ikiwepo tozo, namna ya uuzaji wa mazao na kuna muda baadhi ya maamuzi huwa hayana faida sana kwa Mkulima;
- f) Baraza la Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira kutotambua vyeti au makubaliano ya kimazingira yanayotolewa na Mamlaka nyingine za Sekta, mfano cheti cha *Environmental Protection Plan* (EPP) cheti kinachotolewa na Wizara ya Madini;

- g) Serikali kusitisha utaratibu wa kutoa *Export Credit Guarantee Scheme* pamoja na *SME Guarantee Scheme* ambayo ilikuwa inawasaidia *Exporters* kusafirisha bidhaa zao kwa wakati;
- h) Upatikanaji wa Vifungashio jambo linalopelekea baadhi ya bidhaa zetu kushindwa kushindana katika soko la nje na muda mwingine bidhaa zinapata soko lakini mzalishaji anashindwa kuzalisha kwa kiwango kinachohitajika kwa wakati kutokana na kukosa vifungashio;
- i) Uchelewaji wa kupata *scanner report* kwa ajili ya makasha yanayosafirishwa nje ya Nchi jambo linalopelekea baadhi ya mizigo kuachwa na meli na hivyo kushindwa kumfikia muhusika kwa wakati na pia huongeza gharama sababu utalazimika kulipia *storage*;
- j) Bidhaa ya Korosho kulazimika kupakiwa katika Bandari ya Mtwara wakati hakuna meli kubwa inayoenda katika bandari hiyo lakini pia bandari hiyo haina makasha yakutosha;
- k) Uchache wa vyumba vya baridi (*Cold rooms*) katika Viwanja vya Ndege pamoja na Bandari kunatunyima fursa ya kuuza nje bidhaa kama matunda na mbogamboga kwa wingi; na
- l) Sheria ya Madini kuwataka Wachimba madini kulipia asilimia 16 ya *possession* hii inawaumiza Wachimbaji wa chokaa ambayo yenyewe si kama madini mengine yenyewe hutumika kama malighafi.

Mheshimiwa Spika, lengo la kikao hiki ilikuwa kuiwezesha Kamati kupata undani wa utekelezaji wa Blueprint na mazingira ya ujumla ya kufanyia biashara. Kamati inaishauri Serikali kuwa na Kalenda ya kodi kwa kipindi cha miaka mitatu mitatu na ndani ya muda huo kusiwe na mabadiliko ya

kikodi jambo litakalotoa fursa kwa wawekezaji kupanga mipango yao ya fedha ya muda mrefu;

- i) Usafirishaji wa mazao ya kilimo umekuwa na vikwazo sana wakati upatikanaji wa soko bado ni changamoto. Kamati inaishauri Serikali kupunguza vikwazo katika usafirishaji wa mazao ya kilimo ambapo mazao ya Biashara yaruhusiwe kusafirishwa popote ndani ya nchi;
- ii) Kwa lengo la kuwawezesha wazalishaji wa ndani kushiriki katika masoko ya kikanda hasa hili soko la Afrika AfCFTA, Kamati inaishauri Serikali kuoanisha (*harmonization*) viwango na taratibu mbalimbali zinazosimamia viwanda ziendane na washindani wetu katika soko ili tuweze kushindana;
- iii) Mkataba na SICPA juu ya Stempu za Kodi za Kielektroniki – ETS unaelekea kuisha, Kamati inaishauri Serikali kufanya marejeo ya mkataba huu kwa lengo la kupunguza gharama ya stampu hizo ambazo kiuhalisia ziko juu na kwa baadhi ya bidhaa inaonekana kuwa kubwa kuliko hata kodi inayoingia Serikalini;
- iv) Kutokana na changamoto ya uhaba wa makasha pamoja meli kubwa za mizigo kushindwa kufika katika Bandari ya Mtwara, Kamati inaishauri Serikali kutoa fursa kwa mteja kuchagua Bandari anayoona ni rahisi kwake kutumia isiwe lazima kutumia Bandari ya Mtwara. Pia, ili kuweka matumizi endelevu ya Bandari ya Mtwara, Kamati inaishauri Serikali kuharakisha utekelezaji wa miradi ya kimkakati ikiwa pamoja na Mradi wa Liganga na Mchuchuma pamoja na *Standard Gauge* ili bidhaa mbalimbali ziweze kupelekwa katika Bandari hiyo;
- v) Tutambue mazao ya Biashara na utaratibu wa upatikanaji wa leseni ya usafirishaji wa mazao ya Biashara kwa ndani na nje ya nchi uwe unaratibiwa na Wizara moja ambayo ni Wizara ya Viwanda na Biashara;
- vi) Katika kuhamasisha uwekezaji tutoe vivutio maalumu kwa muwekezaji atakaekuja kuwekeza kiwanda cha kuzalisha vifungashio ili kuwawezesha wazalishaji wetu wa ndani kuvipata kwa

urahisi vikiwa na ubora unaotakiwa na hatimaye kuzifanya na muonekano mzuri (*presentable*) sokoni;

- vii) Baraza la Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira liwe na wepesi na utayari wa kuoanisha masharti ya Sheria ya Mazingira na vyeti vya kimazingira yanayotolewa na Mamlaka nyingine za Sekta, mfano cheti cha *Environmental Protection Plan* (EPP).

I) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utendaji wa Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE);

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilipokea taarifa kuhusu Utendaji wa Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE);

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE) kilianzishwa kwa Sheria ya Bunge Na. 31 ya Mwaka 1965, lengo likiwa ni kuanzisha Taasisi ya Mafunzo ya Biashara Nchini ili kuziba pengo lililokuwepo la wataalamu wa masuala ya biashara na viwandani. Majukumu ya msingi ya CBE ni kutoa mafunzo ya elimu katika fani za biashara, kufanya tafiti katika fani za biashara, na kutoa ushauri wa kitaalam katika fani za biashara.

Mheshimiwa Spika, katika utendaji wa CBE wanakabiliwa na changamoto mbalimbali ambayo ni uwepo wa mahitaji makubwa ya fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo wakati uwezo wa mapato ni mdogo; na wanafunzi kuchelewa kulipa ada hivyo kuchelewesha/kukwamisha baadhi ya shughuli za chuo hususani miradi ya maendeleo na wakati mwingine kusababisha hela hizo kuvuka kuingia mwaka mwingine wa fedha.

Mheshimiwa Spika, CBE ilianzishwa kwa lengo mahsusi la kuziba pengo lililokuwepo la wataalamu wa masuala ya biashara na viwandani. Lakini Kamati ilibaini kuwa pengo hilo bado linaonekana hususani kwa wataalamu wa viwanda bado hawatoshi na Kamati katika ziara zake imeshuhudia wenye viwanda wakilalamikia ukosefu wa wataalamu wenye fani ya viwandani. Kamati inasisitiza Serikali kushirikiana na CBE kuhakikisha

wanafunzi wengi zaidi kujiunga na kozi zinazohusiana na masuala ya Viwandani. Aidha, **CBE iongeze kasi ya kujitangaza na ijieleze kikamilifu juu ya entry na exit level zake jambo ambalo litaongeza sifa ya CBE na hadhi yake inayostahili;**

Mheshimiwa Spika, Kamati pia inaishauri CBE kianzishe kitengo cha maendeleo na utafiti na kuwahamasisha wakufunzi wa chuo kufanya tafiti kwa kuwapatia zawadi au kuwatambua wanaofanya vizuri katika utafiti kwa lengo la kuwaongezea ari ya kufanya tafiti. Aidha, Tafiti hizi zitangazwe ili ziweze kutumika kwa maendeleo ya nchi kwa ujumla; na

Mheshimiwa Spika, Chuo cha CBE Dodoma kinatazamia kujenga *Hostel* maeneo ya Medeli hali ya kuwa mpango yao ni kufanya CBE mjini kuwa na programu za masomo ya jioni na *post graduate* ambao wahitaji wengi ni wafanyakazi ambao hawahitaji kukaa hostel. Kwakuwa CBE Dodoma ina mpango wa kujenga chuo katika eneo jingine nje ya mji na kwa kutambua ufinyu wa Rasilimali fedha kwa CBE, Kamati inaishauri CBE kuelekeza nguvu zote katika eneo hilo jipya nje ya mji, badala ya kuendelea kujenga kwa vipande vipande. Ujenzi wa CBE nje ya mji utasaidia wanafunzi kupata eneo litakalo kidhi mahitaji yao yote hususani hostel na kuwaepusha kuishi mitaani.

m) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Utekelezaji wa Programu ya KAIZEN

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilipokea taarifa kuhusu Programu ya KAIZEN.

Kamati ilielezwa kuwa Programu ya KAIZEN ni falsafa ya uongezaji endelevu wa ubora na tija kwa njia ya kushirikisha watumishi na uongozi katika kampuni husika kwa lengo la kuleta mabadiliko chanya katika uwajibikaji kwenye kampuni au kiwandani na katika mlolongo mzima wa uzalishaji ili kuhimili ushindani. KAIZEN inatekelzwa na Wizara ya Viwanda na

Biashara kwa kushirikiana na JICA, SIDO na CBE na mradi huu unakusudia kuendeleza Sekta ya viwanda kwa kuimarisha ubora na tija ili kuwezesha viwanda vilivyopo na vile vitakavyoanzishwa viwe na ukuaji endelevu kwa kuhakikisha kuna matumizi sahihi ya rasilimali.

Mheshimiwa Spika, KAIZEN ilianza kutekelezwa nchini mwaka 2013 na baadhi ya changamoto zinazoikabili KAIZEN ni pamoja kasi ndogo ya kuenea kwa falsafa ya KAIZEN kwenye sekta ya viwanda nchini na hii inatokana na ukosefu wa bajeti ya kutosha kuweza kutembelea viwanda ili kutoa elimu kwa wafanyakazi na wamiliki wa viwanda, ukosefu wa wakufunzi wa kutosha ili kwenda sambamba na viwanda vilivyopo nchini hali hii hukwamisha kasi ya kueneza kwa falsafa ya KAIZENI.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Wizara kuongeza kasi katika kutekeleza Programu ya KAIZENI ili waweze kuvifikia viwanda vingi, kwani kipindi cha kuanzia 2015 hadi 2020 Programu ya KAIZENI imeweza kuhudumia viwanda 135 tu na mradi unaelekea kuisha.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kutafuta namna ya kuiingiza Programu ya KAIZEN katika Sekta ya Kilimo kwa lengo la kuwawezesha wakulima kuzalisha kwa viwango vinavyotakiwa ili viwanda vyetu viweze kupata malighafi zenye ubora na kwa kiwango kinachohitajika; Aidha, Katika kufundisha wakufunzi wa Programu ya KAIZEN Maafisa Biashara wa Halmashauri wahusishwe ili waweze kusaidia, kwa wingi wao itakuwa rahisi kusambaza/kuitangaza programu hii.

- n) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Viwanda na Biashara kuhusu Hatua iliyofikiwa katika utekelezaji wa Mradi wa Chuma wa Liganga na Mradi wa Makaa ya Mawe wa Mchuchuma pamoja na Mpango wa Serikali wa Kufufua Kiwanda cha Matairi cha General Tyre**

Mheshimiwa Spika, katika taarifa hii kamati ilielezwa kuhusu historia ya Mradi wa Chuma wa Liganga na Mradi wa Makaa ya Mawe wa

Mchuchuma ambapo Miradi ya chuma cha Liganga na makaa ya mawe ya Mchuchuma ipo katika Wilaya ya Ludewa, Mkoa wa Njombe. Makaa ya mawe ya Mchuchuma yaligunduliwa mwaka 1860 wakati chuma cha Liganga kiligunduliwa mwaka 1898. Tokea kipindi hicho pamekuwepo na tafiti nyingi pamoja na juhudi mbalimbali za kuanzisha kiwanda cha chuma bila mafanikio.

Mheshimiwa Spika, Makaa ya mawe yatakayopatikana yatatumika kwa ajili ya kuzalisha nishati ya umeme wa uhakika kwa ajili ya matumizi ya viwanda na majumbani. Vile vile, makaa yenye ubora wa juu yatatumika katika kuchenjua chuma katika mradi wa Liganga na kama chanzo cha nishati viwandani. Kwa upande mwingine, Chuma kitakachopatikana Liganga kitakuwa ni msingi wa maendeleo ya viwanda vya mitambo na ujenzi.

Mheshimiwa Spika, Kutokana na dhamira ya nchi yetu kujenga uchumi wa viwanda, tunahitaji kiasi kikubwa cha chuma kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu, hata hivyo **Kamati inasikitishwa na namna ambavyo Serikali inalishughulika jambo hili kwani Timu ya wataalam iliundwa mwaka 2007 na wataalam kutoka Wizara ya Fedha, Wizara ya Viwanda na Biashara, Wizara ya Nishati na Madini, Wizara ya Kazi, Wizara ya Uchukuzi, STAMICO, TANESCO, NDC na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali hadi leo hakuna hatua zilizofikiwa katika kumaliza majadiliano haya.**

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa kiwanda cha matairi cha *General tyre* kamati yako inaona ipo haja ya Serikali kufanya tathmini tena kuhusu kubadili matumizi ya kiwanda hiki ili kuona tija ya mabadiliko hayo.

o) Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara pamoja na taasisi zake kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai – Disemba, 2021)

Mheshimiwa Spika Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara ni Wizara mpya ambayo inaendeshwa kwa Bajeti za Fungu 11, 44 na 60 zilizopitishwa mwaka 2021/2022 chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji (Fungu 11) na Wizara ya Viwanda na Biashara (Fungu 44 na 60). Kamati ilielezwa kuwa Bajeti zake ni jumla ya Shilingi **112,718,672,000.00** ambapo Fungu 11 ni Shilingi **7,048,213,000.00**, Fungu 44 ni Shilingi **81,398,833,000.00** na Fungu 60 ni Shilingi **24,271,626,000.00**. Hadi mwezi Desemba, 2021, Wizara ilipokea jumla ya Shilingi **37,568,546,480.67** sawa na asilimia **33.33** ya jumla ya Bajeti iliyotengwa.

Mheshimiwa Spika, baada ya kupitia na kujadili taarifa ya bajeti kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai - Desemba 2021) iliyowasilishwa, Kamati imebaini kuwa wizara ina vipaumbele vingi hali inayochangia miradi mingi iliyoibuliwa kutotekelezwa kwa wakati na mingine kutotekelezwa kabisa, Sera hazipo na kama zipo ni za muda mrefu ambazo zimepitwa na wakati, na kiasi kidogo cha bajeti kimetolewa mpaka sasa ambapo ni **asilimia 33.33 tu**.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa Wizara hii ndiyo wizara inayoshughulika na viwanda ambavyo tunaamini vitatoa fursa kubwa ya ajira kwa Taifa letu, Kamati inashauri Wizara hii ipewe bajeti ya kutosha na kwa wakati

Mheshimiwa Spika, Aidha, kuwa miradi mingi ya kimkakati inachukua muda mrefu kutekelezwa, Kamati inashauri, kuwepo na vipaumbele vichache ambavyo vinaweza kutekelezwa kwa wakati. Kwa upande wa Sera zinapotungwa Kamati ni mdau wa wizara hii, hivyo wajumbe washirikishwe kikamilifu ili kutoa maoni kabla Sera haijaanza kutumika.

p) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara kuhusu utendaji na ufanisi wa kiwanda cha viuwadudu cha Tanzania Biotec Products Limited (TBPL);

Mheshimiwa Spika, Katika kikao hiki kamati yako ilielezwa kuwa, Serikali kupitia Shirika la Taifa la Maendeleo (NDC) imejenga kiwanda cha kuzalisha viuwadudu vya kuua viluwiluwi wa mbu wanaoeneza ugonjwa wa malaria. Ugonjwa wa Malaria unaoongoza kwa kusababisha vifo vingi hapa nchini. Kiwanda hiki kimejengwa na Serikali ya Tanzania kwa asilimia 100; kwa kutumia teknolojia kutoka nchini Cuba ambapo kampuni ya Labiofam S.A ilipewa jukumu la kujenga na kukabidhi kiwanda hicho kwa Serikali ya Tanzania.

Mheshimiwa Spika, Mkataba wa ujenzi wa kiwanda Turnkey Agreement kati ya NDC na LABIOFAM ulisainiwa tarehe 29 Aprili, 2010. Masuala makubwa kuhusu majukumu ya LABIOFAM yalikuwa ni kujenga kiwanda kwa utaratibu wa 'Turnkey' kwa miezi 19 ikiwa ni pamoja na kutoa mafunzo kwa wafanyakazi wa Kitanzania kabla ya kuanza kazi na hatimaye kuikabidhi NDC kiwanda kinachozalisha viuwadudu.

Mheshimiwa Spika, Masuala makubwa kwa upande wa NDC yalikuwa ni kuilipa LABIOFAM gharama za ujenzi wa kiwanda kiasi cha Dola za Kimarekani **22,307,688.20** kwa kuanzia na malipo ya awali (advance payment) ya 75% ya kiasi hicho. Pia NDC ilikuwa na jukumu la kutoa eneo la mradi, kuweka miundombinu ya maji safi na taka, umeme na barabara pamoja na kusimamia ujenzi wa kiwanda na kuajiri wafanyakazi wa kiwanda hicho.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mradi huu kuwa na lengo zuri kamati yako ilielezwa kuwa bado uzalishaji katika kiwanda hiki ni kwa kiasi kidogo na hakizalishi kwa sasa kwa sababu kuna changamoto kubwa ya hitilafu za mitambo ya kiwanda ambapo mitambo mingi ya kiwanda haipo katika

hali nzuri ikiwemo mfumo wa *air condition* ambao ni mbovu sana na vifaa vyake vingi vimeharibika.

Mheshimiwa Spika, kuna wasiwasi mkubwa kwamba endapo mikoa itaanza kuagiza viuadudu, kiwanda kinaweza kushindwa kuzalisha kukidhi mahitaji. Mitambo ya kiwanda imekua haifanyiwi matengenezo kama inavyohitajika Kitaalamu kutokana na ukosefu wa fedha za kugharamia matengenezo na vipuri. Pia mitambo mingi imepungua ufanisi wake kutokana na kutokutumika ipasavyo. Hitilafu katika mitambo inatokana na menejimenti ya kiwanda kushindwa kuheshimu mikataba iliyosainiwa baina ya Labiofam na wauzaji wa mitambo hiyo toka China.

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kupokea taarifa ya mradi huu na kufanya majadiliano na wizara Kamati inashauri yafuatayo:-

- a) Serikali iwe na utayari wa kutoa msukumo kwa wizara ya Afya na Tamisemi ambao ndiyo wateja wakubwa wa bidhaa zinazozalishwa (viuwadudu). Aidha, Serikali ihakikishe kiwanda hiki kinaendelezwa ili kufikia malengo yake na dhamira ya Serikali ya kutokomeza malaria inafikiwa.
- b) Serikali itafute wawekezaji binafsi PPP wenye nia ya kuwekeza na kuendeleza kiwanda hichi.
- c) Hata hivyo, mkataba wa kiwanda hichi ufanyiwe mapitio kwani asilimia 6 ya faida inayotozwa na mbia ni kubwa sana.

q) Kupokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara kuhusu utekelezaji wa Mradi wa NEDF.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ilipokea na kujadili taarifa kuhusu Mfuko wa kuendeleza Wajasiriamali Wananchi (National Entrepreneurship

Development Fund - NEDF), mfuko huu ulianzishwa mwaka 1994 kwa Azimio la Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Kamati yako ilielezwa kuwa Madhumuni ya Mfuko huo ni kutoa mikopo kwa wenye Viwanda Vidogo na Wajasiriamali Wadogo Tanzania Bara, kwa lengo la kuanzisha na kuendeleza miradi yao katika sekta zifuatazo:

- a) **Sekta ya uzalishaji:** Sekta hiyo inahusika na Viwanda Vidogo, Kilimo, Usindikaji wa Vyakula (matunda na mboga), Ufugaji, Uvuvi na Madini;
- b) **Sekta ya biashara:** Sekta hiyo inahusika na uuzaji wa bidhaa za Vyakula, Vinywaji na Maduka ya bidhaa mchanganyiko; na
- c) **Sekta Nyinginezo:** Ambazo ni Afya (maduka ya dawa baridi), huduma za Uchapishaji, Ujenzi, Utalii na Uchukuzi.

Mheshimiwa Spika, Mfuko huu unaendeshwa na Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO) kupitia Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara. Mfuko unasimamiwa na kuratibiwa na Kamati ya Kitaifa (National Coordination Committee - NCC), na Mwenyekiti wake ni Katibu Mkuu, Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara pamoja na Wajumbe Saba (7) kutoka Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara, Wizara ya Fedha na Mipango, Wizara ya Sheria na Katiba, Ofisi ya Waziri Mkuu, "National Microfinance Bank Plc" (NMB), "Tanzania Chamber of Commerce, Industries and Agriculture" (TCCIA) na Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO).

Mheshimiwa Spika, Kwa kipindi cha Miaka 27 (Mwaka wa Fedha 1994/1995 hadi 2020/2021) jumla ya Shilingi 6,648,886,000 zilitolewa na Serikali kupitia Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara ili kukuza Mfuko wa NEDF. Hata hivyo, kutokana na uwekezaji (*Recapitalization*) unaotokana na riba za makusanyo ya mikopo hadi kufikia Septemba, 2021 mtaji wa Mfuko umekua na kufikia Shilingi 9,765,670,054.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kazi nzuri inayofanywa na SIDO katika usimamizi wa mradi huu, Kamati inashauri Serikali iendelee kutafuta Fedha zaidi ili mfuko uwezo kuwafikia wananchi wengi zaidi hasa wa vijijini ambao ndio wazalishaji wakubwa. Aidha, Serikali kupitia SIDO wajitahidi kupunguza riba ya mikopo ambayo ni asilimia 18 hadi 22 inayotolewa kwa wajasiriamali na iangalie upya vigezo vya kutoa mikopo ili vijana wengi wanaomaliza masomo yao waweze kutambuliwa na kupewa mikopo.

Mheshimiwa Spika, Serikali ione uwezekano wa SIDO kupitia wataalamu wake kubuni vyanzo mbadala vya kupata Fedha kama vile kuandaa maandiko mbalimbali yanayohusu ubunifu na uendelezaji wa vipaji mbalimbali ili waweze kuwa na mfuko ambao utawezesha kupata fedha kutoka mashirika mbalimbali duniani kama vile *Global Innovation Fund*.

2.5 Kupokea na Kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira na Taasisi zilizo Chini yake;

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira inasimamia na kushauri kuhusu utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu masuala ya Usimamizi wa Mazingira. Katika kipindi cha Januari, 2021 hadi Februari, 2022 ilipokea taarifa mbalimbali za utekelezaji wa majukumu ya ofisi hii. Taarifa hizo ni kama ifuatavyo:

a) Kupokea Maelezo ya Ofisi ya Makamu wa Rais kuhusu Majukumu ya Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kuijadili taarifa hii ya Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira ambapo ilielezwa kuhusu majukumu ya ofisi hii ambayo ni Kuandaa na kusimamia utekelezaji wa Sera zinazohusiana na masuala ya uhifadhi wa mazingira; Kuratibu shughuli za ulinzi wa Mazingira na kusimamia Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004; Kuhamasisha uchumi,

uzalishaji na uwekezaji unaozingatia Mazingira endelevu. Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira ni mratibu wa masuala yote yanayohusu Mazingira lakini watekelezaji wa kuu ni Mamlaka ya Serikali za mitaa kama inavyoelekezwa katika Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya mwaka 2004 .

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa changamoto zinazoikabili Ofisi hii katika kutekeleza majukumu ya Usimamizi wa Mazingira ambazo ni pamoja na Mabadiliko ya tabianchi ikiwemo ongezeko la joto, mafuriko ya mara kwa mara na ukame; Usimamizi wa taka zitokanazo na vifaa vya umeme; Viumbe vamizi; Usimamizi wa kemikali na Utafutaji na uchimbaji wa mafuta na gesi;

Mheshimiwa Spika, Halmashauri zetu zina Maafisa mazingira lakini weledi na mchango wa maafisa hawa katika kusimamia masuala ya Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira hauridhishi. Kamati inaishauri Serikali kuwahamishia maafisa mazingira au kuwataka waripoti moja kwa moja katika Wizara yenye dhamana ya Mazingira. Aidha, wanapotaka kuajiri maafisa wa kushughulikia mazingira waangalie wenye taaluma ya mazingira;

Mheshimiwa Spika, Jitihada ziongezwe katika utoaji elimu na uhamasishaji kuanzia katika ngazi ya chini kabisa ya familia juu ya umuhimu wa utunzaji wa mazingira na athari tunazoweza patikana kutokana na uharibifu wa mazingira. Jambo hili liende sambamba na elimu ya kutenganisha taka katika ngazi ya familia ili kurahisisha uchakataji wa taka hizo (handling);

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa kampeni za upandaji miti hasa Kampeni ya upandaji wa Miti milioni 1.5 katika kila Halmashauri, Serikali ilete mpango wa ufuatiliaji wa miti hii baada ya kuipanda ili kuhakikisha imekua na lengo/kusudio hasa la kampeni limefanikiwa

Mheshimiwa Spika, Serikali ilieleza kuwa kuna ongezeko la kina cha bahari jambo linalopelekea baadhi ya Visiwa kuwa katika hatari ya kupotea. Kamati inashauri Serikali kuongeza jitihada katika kulinda mazingira ya bahari na maeneo yanayozunguka visiwa hivyo ili kuepukana na hatari ya kupotea kwa visiwa hivyo;

Mheshimiwa Spika, katika kutatua changamoto ya ukataji wa miti kwa ajili ya mkaa na kuni, Kamati inaishauri Serikali kuhamasisha uzalishaji wa mkaa mbadala pamoja na kuongeza matumizi ya gesi na umeme. Mpango huu uende sambamba na upunguzaji wa bei za gesi na umeme ili kuwawezesha wananchi wa kawaida waweze kumudu gharama za nishati hizo. Vile vile uhamasishaji ufanyike kwa ajili upandaji wa miti maalum ya kutengenezea mkaa, ili kurahisisha upatikanaji wa magogo kwa ajili ya kutengenezea mkaa na wahusika wafundishwe uvunaji endelevu wa mkaa.

b) Kupokea Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais kuhusu Majukumu ya Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira – NEMC.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili kuhusu majukumu ya Baraza la Taifa la uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC). Ambapo kwa mujibu wa kifungu Na. 20 cha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004 Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC) linapewa jukumu la kusimamia hifadhi ya Mazingira nchini ili kuwa na matumizi endelevu ya rasilimali kwa ajili ya ustawi wa maisha bora ya wananchi wa Tanzania. Majukumu mengine ya baraza ni pamoja na Kufanya mapitio na kutoa mapendekezo ili kuwezesha kupitishwa kwa taarifa/ripoti za TAM; kuainisha miradi au programu zinazohitaji kufanyiwa ukaguzi na ufuatiliaji (Audit and Monitoring); kuhimiza na kuhakikisha usimamizi na uzingatiaji wa viwango vya taifa katika utekelezaji wa sheria;

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu ya Baraza wanakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo uelewa mdogo wa wadau na Wananchi kuhusu Sheria ya Mazingira; upungufu na Migongano katika Baadhi ya Sheria; NEMC kutokuwepo kwenye mikoa yote ya Tanzania; Malalamiko ya Wadau kuhusu gharama kubwa za Tozo za Mazingira; Mapungufu kwenye kanuni ya ada na tozo za Mazingira ya Mwaka 2019 ambapo kuna baadhi ya miradi haijabainishwa katika kanuni hizo; Upungufu wa Watumishi; Ucheleweshaji wa vibali vya Mazingira; Uwekezaji katika

Maeneo ambayo hayakutengwa na kufanyiwa Tathmini ya Athari ya Mazingira;

Mheshimiwa Spika, Sekta nyingine hazina Miongozo ya Tathimini za Athari kwa Mazingira wakati Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 imeelekeza sekta zote kuwa na miongozo yake. Kamati inaishauri Serikali kuzifuatilia sekta zote na kuhakikisha zinatekeleza jambo hili kwa kuwa uwepo wa miongozo hii utasaidia kuainisha masuala katika kila sekta ili kurahisisha utekelezaji wa masuala yanayohusu tathimini ya athari kwa mazingira;

Mheshimiwa Spika, Baraza la Taifa la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira linadhamana kubwa ya kusimamia na kuratibu shughuli za usimamizi wa mazingira lakini kuna baadhi ya maamuzi ni lazima yafanywe na Waziri mwenye dhamana. Kamati inashauri NEMC wapewe mamlaka kamili, badala ya kuwa Baraza iwe Mamlaka ya Taifa ya Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira, hatua hii itaipa mamlaka kamili ya kusimamia masuala ya Mazingira na kutoa maamuzi na pia tutampunguzia Waziri majukumu;

Mheshimiwa Spika, Katika kupambana na changamoto ya usimamizi wa takataka ngumu nchini, Kamati inaishauri Serikali kuwahamasisha Sekta Binafsi kuwekezaji katika miradi ya kuchakata takataka na kutengeneza mkaa, umeme na bidhaa nyingine. Jambo hili liende sambamba na kuelimisha jamii mpaka katika ngazi ya familia namna ya kutenganisha takataka za majumbani;

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi na Halmashauri kuainisha maeneo ya Uwekezaji husasani maeneo ya viwanda, pia iandaliwe kanzidata (*Database*) ya maeneo hayo na wawekezaji pindi wanapojitokeza waelezwe juu ya maeneo hayo, jambo hili litapunguza changamoto ya kuwekeza mahala pasipo sahihi lakini pia itahifadhi mazingira yetu;

c) Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira kwa ajili ya kuijengea uelewa Kamati kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi.

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilipata fursa ya kupokea taarifa kutoka Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi. Mabadiliko ya tabianchi ni mabadiliko ya kudumu na muda mrefu katika mifumo ya hali ya hewa na uso wa Dunia yanayotokana na ongezeko la gesijoto zinazosababishwa na shughuli za maendeleo ya binadamu. Nchini Tanzania uwiano wa uzalishaji wa gesijoto kisékta ni Kilimo, Misitu, na Mabadiliko ya matumizi ya ardhi asilimia **93.2**, Nishati asilimia **3.8**, taka asilimia **1.5** na viwanda **0.5**.

Mheshimiwa Spika, Mabadiliko ya tabianchi husababisha athari kwa mazingira, jamii na uchumi. Baadhi ya athari hasi za mabadiliko ya tabianchi ambazo zimekwishaonekana ni pamoja na kuongezeka kwa ukame na mafuriko; kuenea na kusambaa kwa haraka kwa magonjwa ya kuambukiza; kuyeyuka kwa barafu katika vilele vya milima mirefu; kuongezeka kwa ujazo wa maji ya bahari, hivyo kusababisha kupanda kwa kina cha maji na kufunika visiwa na kuingia kwa maji chumvi katika maeneo ya mwambao; kupotea kwa baadhi ya viumbe hai na biaoanuwai; kuharibika kwa mifumo ya ikolojia; Kupanda kwa hali ya joto na baridi katika baadhi ya maeneo; na kuongezeka kwa matukio ya vimbunga vikali.

Mheshimiwa Spika, Mabadiliko ya tabianchi husababisha athari kwa mazingira, jamii na uchumi. Baadhi ya athari hasi za mabadiliko ya tabianchi kwa ujumla wake ni pamoja na kuongezeka kwa ukame na mafuriko; kuyeyuka kwa barafu katika vilele vya milima mirefu; kuongezeka kwa ujazo wa maji ya bahari, hivyo kusababisha kupanda kwa kina cha maji na kufunika visiwa na kuingia kwa maji chumvi katika maeneo ya mwambao; Kupotea kwa baadhi ya viumbe hai na biaoanuwai; Kuharibika kwa mifumo ya ikolojia; kupanda kwa hali ya joto na baridi katika baadhi ya maeneo.

Mheshimiwa Spika, Jitihada mbalimbali ya Kitaifa na kimataifa zimefanyika kwa ajili ya kukabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi, jitihada hizo zinakumbana na changamoto zifuatazo, Uelewa mdogo kwa wadau kuhusu changamoto za mabadiliko ya tabianchi na fursa zilizopo; Ukosefu wa fedha za kutosha – Mabadiliko ya tabianchi yameathiri sekta nyingi na mahitaji ni makubwa sana kwa sasa ukilinganisha na kasi ya upatikanaji wa fedha. Uandaaji wa miradi unachukua muda mrefu kwa fedha kupatikana na kuanza utekelezaji; kuongezeka kwa athari zitokanazo na tatizo la mabadiliko ya tabianchi ikiwemo ukame, mafuriko, kuenea kwa magonjwa ya malaria, kuongezeka kwa kina cha maji ya Bahari yanayotishia kumeza visiwa vidogovidogo; na Kukosekana kwa fedha za kutosha kufanya utafiti katika maeneo na sekta nyingi kunasababisha mipango ya utekelezaji inayoandaliwa kuwa – *Reactive* badala ya *pro- active*.

Mheshimiwa Spika, kuna NGOs zinazopokea fedha za wafadhili kwa ajili ya kutekeleza shughuli za uhifadhi wa Mazingira lakini mchango wa NGOs hizo bado hauonekani. Kamati inaishauri Serikali kuongeza juhudi katika kuzitafuta NGO's zote nchini zinazopokea fedha za uhifadhi wa mazingira kwa lengo la kuzitambua na kuzifuatilia kuhakikisha fedha wanazopewa zinatekeleza lengo lililokusudiwa;

Mheshimiwa Spika, Serikali inapaswa kuongeza kasi ya utoaji elimu juu ya umuhimu wa kuhifadhi na kutunza mazingira yetu pamoja na athari zinazoweza kutokea kama hatukuyahifadhi kwa lengo la kubadili mitizamo ya watu wetu kifikira, kwa sasa watu wengi wakiambiwa kutunza mazingira wanajua ni kufagia tu;

Mheshimiwa Spika, Tanzania ni nchi mwanachama wa Mikataba mbalimbali ya Mabadiliko ya Tabia nchi, na sisi ni moja kati ya nchi zinazofanya vizuri katika kutunza misitu hivyo kupunguza hewa ukaa, tutumie mwanya huu kuandika maandiko mengi zaidi yatakayotuwezesha kupata fedha za kutekeleza miradi ya Uhifadhi wa Mazingira;

d) Kupokea na kujadai Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kuhusu matumizi salama ya Bioteknolojia ya kisasa katika Mazingira

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuhusu matumizi salama ya Bioteknolojia. Aidha, Bioteknolojia ni aina ya teknolojia inayohusisha mifumo hai au sehemu ya viumbe hai katika kuboresha uzalishaji wenye tija kulingana na malengo ya uzalishaji uliokusudiwa. Teknolojia hii inawezesha uhamishaji wa vinasaba vya uhai kutoka kiumbe kimoja kwenda kiumbe kingine kisichohusiana nacho kiuzazi. Kwa mfano vinasaba vya kustahimili ukame katika bacteria vinaweza kuhamishiwa kwenye zao la mhindi ili kufanya zao la mahindi liwe na tabia ya kustahimili ukame;

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa Bioteknolojia ya kisasa inamanufaa/faida mbalimbali mfano katika sekta ya kilimo huongeza mavuno, Uwezo wa kustahimili magonjwa, Uwezo wa kustahimili wadudu waharibifu, kuongeza virutubisho lishe kwa wingi pamoja na Uwezo wa kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi. Kwa upande wa sekta ya Afya bioteknolojia ya kisasa ina faida ya Kutengeneza dawa na chanjo, Kubaini viini na vimelea vya magonjwa na Kubaini vihatarishi vya magonjwa;

Mheshimiwa Spika, Pamoja na faida zake bado Bioteknolojia ya Kisasa ina athari zake ambazo kwa upande wa mazingira ni Uchavushaji wa mazao yasiyohusika, Madhara kwa viumbe ambavyo havikukusudiwa, madhara kwa bioanuai na uoto wa asili; kwa upande wa kilimo ni pamoja na kujitokeza kwa magugu sugu, kuibuka kwa visumbufu sugu vya mazao, na Uwezekano wa mbegu kuwa ghali kwa vile teknolojia hii ni ghali.

Mheshimiwa Spika, Baada ya kuelimishwa juu ya matumizi hayo, kamati iliona Serikali inapaswa kuangalia namna ambayo wanaweza kuanza kutumia GMO's kwa hatua ambapo wanaweza anza na mazao ya kibiashara mfano Pamba na Katani kisha kadiri muda unavyokwenda tutafanya maamuzi ya

namna ya kuendelea kwani kuendelea kutumia njia za asili katika kilimo cha biashara hatutaweza kushindana katika la Dunia;

Mheshimiwa Spika, hatuna mpango usimamizi wa uingizaji wa bidhaa zinazotokana na GMOs, mfano bidhaa za *pringos* zinasadidiika kuwa zinatokana na mmea wa GMO. Kamati inaishauri Serikali kutambua uwepo wa bidhaa za aina hiyo katika soko letu lakini pia tuandae mkakati madhubuti wa kuweza kutambua bidhaa hizo na kuzidhibiti kuhakikisha zinapata vibali kutoka Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kama Sheria inavyoelekeza.

e) Kupokea na kujadili taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira kuhusu Mkakati ya kukabiliana na viumbe vamizi Nchini;

Mheshimiwa Spika, Katika kikao hiki, kamati ilielezwa kuhusu Mkakati ya kukabiliana na viumbe vamizi Nchini. Viumbe Vamizi ni Kiumbe chochote kigeni katika mazingira ambacho uwepo wake huleta madhara kwa mazingira, uchumi, baionuai, afya ya jamii, mifugo na mimea. Chanzo cha Viumbe vamizi ni Shughuli za kibinadamu ambazo huwaleta viumbe maeneo mapya, shughuli hizo ni pamoja na majaribio ya mazao ya kilimo, misitu na mifugo; mizunguko ya mifugo toka eneo moja na jingine; mabadiliko ya tabianchi; viumbe kubadili tabia kukabiliana na mabadiliko yeyote; maendeleo ya mifumo ya usafiri duniani (mf. Safari za meli); na Mifumo ya asili kama Upepo.

Mheshimiwa Spika, Tafiti zinaonesha kuna aina 220 za Viumbe Vamizi nchini wa jamii ya mimea, wanyama na wadudu. Athari za viumbe hawa zinajitokeza zaidi katika sekta za Maliasili na Utalii, kilimo, Afya, uvuvi na mifugo. Madhara hayo ni pamoja na kupungua kwa bionuai na kuharibu vyanzo vya maji; kiuchumi hupunguza uzalishaji kilimo na kuathiri shughuli za utalii; kiafya na jamii husababisha kueneza magonjwa na kupunguza uzalishaji chakula;

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira ina Mkakati na Mpango kazi wa kitaifa wa usimamizi viumbe Vamizi Nchini, lengo la mkakati huo ni kuhakikisha kuwa wananchi wa Tanzania, mifumo ya kiikolojia na rasilimali za nchi ziko salama dhidi ya madhara hasi ya viumbe vamizi.

Mkakati huo pia unalengwa kuimarisha udhibiti wa njia za uingiaji na kuenea kwa viumbe vamizi; Kupunguza madhara yatokanayo na viumbe vamizi, Kuimarisha uwezo wa Taifa katika kusimamia na kufanya tafiti katika masuala ya viumbe vamizi; Kuendelea kutoa elimu na kujenga uwezo wa jamii na wadau; Kupitia na kuhuisha masuala ya viumbe vamizi kwenye Sera, Sheria, Kanuni na Mikakati ya kisekta; na Kuimarisha ushirikiano na uratibu katika usimamizi na udhibiti wa viumbe vamizi nchini.

Mheshimiwa Spika, Kuna baadhi ya viumbe vamizi ambayo athari zake katika mazingira zimekwishaonekana na zinaenea kwa kasi sana mfano gugu karoti ambalo limeathiri mifugo na mdudu kantangaze ambao wameathiri shughuli za kilimo, Kamati inashari zichukuliwe hatua za haraka katika kuteketeza viumbe hivi;

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kuzielekeza Wizara/mamlaka kuweka ushirikiano katika kudhibiti au kutokomeza Viumbe vamizi, mfano Wizara ya Kilimo kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira washirikiane kutokomeza kiumbe vamizi wanaoathiri sekta ya Kilimo.

Mheshimiwa Spika, magugu maji ni moja ya kiumbe vamizi ambalo tumelishuhudia limeenea katika maziwa hususani ziwa Victoria ambapo huathiri makazi na mzalia ya samaki, lakini gugu maji hili linaweza kutumika kama chakula cha mifugo na wenzetu nchi jirani zinazizunguka ziwa Victoria linatoa vivali vya kuvuna gugumaji kwa ajili ya mifugo lakini sisi tunakataza. Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara ya Kilimo kutoa vibali na kutafuta namna nzuri ya kusimamia uvunaji huo kuhakikisha halisambazwi kwenye vyanzo vingine vya maji.

f) Kupokea na kujadili taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira kuhusu Mkakati wa Taifa wa Kuhifadhi Mazingira ya Ardhi na Vyanzo vya maji;

Mheshimiwa Spika, Tanzania ina eneo la Ardhi lenye ukubwa wa hekta milioni 94.5 ambapo kati ya eneo hilo hekta milioni 89 ni za Ardhi na eneo linalosalia ni eneo la maji. Tanzania inakabiliwa na changamoto za uharibifu wa mazingira ya ardhi na vyanzo vya maji unaosababishwa na shughuli za binadamu zisizo endelevu.

Mheshimiwa Spika, Changamoto zilizopelekea Serikali kuanzisha mkakati huu ni pamoja na kilimo kisicho endelevu katika maeneo ya vyanzo vya maji ikiwa ni pamoja na kwenye vilele na miteremko ya safu za milima; ufugaji wa mifugo mingi inayozidi uwezo wa malisho na ufugaji wa kuhamahama na makundi makubwa ya mifugo; uharibifu unaosababishwa na ukataji wa miti kwa ajili ya kuni, mkaa na shughuli za ujenzi; matukio ya mara kwa mara ya uchomaji moto misitu; na uchimbaji wa madini usioendelevu.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya hatua zilizoripotiwa kuchukuliwa na Serikali katika kutatua changamoto hizo ni pamoja na Kuondoa wafugaji na wakulima waliovamia mabonde, maeneo ya vyanzo vya maji na hifadhi kwa kushirikisha makundi yote; Kudhibiti na kusimamia uhamaji wa mifugo kutoka eneo moja kwenda jingine; Kubainisha vyanzo vya maji, kuvilinda na kuanzisha kanzi data ya vyanzo vya maji na hali ya mazingira yake; Kuhamasisha matumizi ya nishati mbadala ili kupunguza matumizi ya kuni na mkaa katika kaya na maeneo ya mikusanyiko mikubwa ya watu kama shule, magareza, kambi za jeshi na vituo vya afya na hospitali; Kudhibiti matukio ya uchomaji moto wa misitu na nyika; na Kuzuia shughuli za uchimbaji holela mchanga kokoto na mawe kwa ajili ya ujenzi;

Mheshimiwa Spika, kumekuwa na muingiliano wa maamuzi yanaotolewa na mamlaka mbalimbali ambazo zote kwa namna moja ama nyingine

zinahusika Katika kulinda vyanzo vya maji, **Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kuziunganisha mamlaka zote husika (mfano mamlaka za Bonde, TFS na Sheria ya Mazingira) ili ziweze kufanyakazi kwa pamoja ili tuweze kuwa na matumizi endelevu ya rasilimali hizi; na**

Mheshimiwa Spika, kwakuwa, uelewa wa jamii juu ya masuala ya uhifadhi wa mazingira bado ni mdogo, **Kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi ya utoaji elimu na kuhakikisha wanawafikia watu wengi zaidi**. Aidha, ubunifu utumike watu wafuatwe kwa kuangalia makundi yao na aina ya shughuli wanazofanya na kupewa elimu stahiki juu ya utunzaji wa mazingira kuhusianisha na shughuli wanazofanya;

Mheshimiwa Spika, kuna maeneo ambayo yanalindwa na Sheria ya Mita 60 ambapo mengine yanaruhusu shughuli za kijamii kufanyika na mengine hayaruhusiwi shughuli za jamii kufanyika, kwa maeneo ambayo Serikali haitaruhusu kabisa kufanyika kwa shughuli ndani ya mita 60 kutoka chanzo cha maji, Serikali itenge bajeti ya kuyatunza maeneo hayo ili kuyaepusha kuwa vichaka vitakavyoweza hifadhi wahalifu au wanyama wakali kama nyoka.

g) Kupokea na kujadili taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Uendeshaji wa shughuli za Mfuko wa Mazingira;

Mheshimiwa Spika, Mfuko huu ulianzishwa kupitia kifungu cha 213 (1) cha Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Namba 20 ya Mwaka 2004. Mfuko huu ulianzishwa kwa lengo la kuisaidia wizara yenye dhamana ya kusimamia masuala ya mazingira kutafuta fedha kutoka maeneo mbalimbali ndani na nje ya nchi kwa ajili ya kutekeleza shughuli za usimamizi wa mazingira baada ya kubaini changamoto nyingi za mazingira na kuona bajeti ya Usimamizi wa Mazingira haitoshi.

Mheshimiwa Spika, changamoto zinazoukabili Mfuko ni pamoja na uhaba wa fedha jambo linalopelekea kushindwa kuendelea na utekelezaji wa

Majukumu wa mfuko; Changamoto ya kisheria ambapo Sheria Mazingira inamtambua Mkurugenzi wa Mazingira kuwa Afisa Masuhuli wa Mfuko wakati yeye ni msimamizi wa moja kwa moja wa Sheria ya Mazingira italeta mgongano wa maslahi; Sheria haijatangia bayana wajibu wa Waziri mwenye dhamana ya Mazingira kutoa miongozo ya kisera kwa Bodi ya Mfuko jambo linaloweza kupelekea masuala ya kisera kutokupewa uzito wa kutosha katika utekelezaji wa majukumu ya Mfuko ambao utazingatia maelekezo ya Bodi.

Mheshimiwa Spika, changamoto za kisheria zimepelekea kushindwa kutekeleza majukumu yake kwakuwa Mfuko umeshindwa kusajiliwa na Msajili wa Hazina. Kamati inaishauri Serikali kukamilisha kwa haraka mchakato wa kuhuwishwa Sheria ya Mazingira ili kukidhi matakwa yote yanayohitajika ili kukamilisha muundo wa mfuko huu na kuuwezesha kutekeleza majukumu yake kama ilivyokusudiwa;

Mheshimiwa Spika, kuna changamoto ya kuuweka Mfuko wa Mazingira kama taasisi inayojitegemea lakini pia Serikali imejielekeza katika kupunguza wingi wa taasisi, Kamati inashauri Serikali kuuweka Mfuko wa Mazingira chini ya Taasisi ya NEMC;

Mheshimiwa Spika, Katika kutafuta vyanzo vya mapato vya mfuko wa mazingira Serikali isijielekeze katika kuanzisha chanzo kipya cha tozo au kuongeza kodi ambao tayari zimeonekeni kuelemea mfano tozo iliyopo katika mafuta (petrol na disel).

Mheshimiwa Spika, Vyanzo vya mapato vipatikane kutoka katika shughuli ambazo moja kwa moja zinahusika na mazingira mfano tozo ya uvunaji wa misitu asilimia chache iingie kwenye Mfuko wa Mazingira. Aidha, Serikali ihusishe Sekta Binafsi katika kuchangia kwenye shughuli za utunzaji wa Mazingira.

h) Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira kuhusu Utekelezaji wa Kampeni Kabambe ya Uhifadhi wa Mazingira.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa taarifa hiyo changamoto za uharibifu wa mazingira nchini zimeendelea kujitokeza, baadhi ya changamoto hizo ni Uharibifu wa ardhi ambapo asilimia 16 ya ardhi ya nchi imeharibika na asilimia 61 iko hatarini kuharibiwa; Uharibifu na ufyekaji wa misitu ambao 469,420 za misitu hufyekwa kila mwaka; Ongezeko la athari za mabadiliko ya tabianchi; na Uharibifu wa mifumo ikolojia ya majini.

Mheshimiwa Spika, maeneo mahsusi ya Kampeni Kabambe kwa mwaka 2021-2022 ambayo ni maeneo yaliyoonekana kuwa changamoto zaidi ni pamoja na Usimamizi wa taka na usafi wa mazingira; Uzalishaji endelevu viwandani; Udhibiti wa viumbe vamizi; Matumizi ya nishati mbadala; Mabadiliko ya tabianchi; Upandaji na utunzaji wa miti; Uchimbaji endelevu wa madini; Kilimo na ufugaji endelevu; Uvuvi endelevu; na Hifadhi ya vyanzo vya maji na matumizi endelevu ya rasilimali za maji.

Mheshimiwa Spika, Shughuli za binadamu kwa kiasi kikubwa zinahuzisha matumizi ya rasilimali tulizonazo ikiwepo misiti na vyanzo vya maji, tuzielimishe jamii juu ya matumizi endelevu rasilimali hizi badala ya kuweka makatazo/vikwazo katika kutumia rasilimali hizo. Mfano watu wafundishwe juu ya uvunaji endelevu wa mkaa badala ya kukataza au kutozwa kodi kubwa ya mkaa. Pia, jamii zielimishwe juu ya matumizi sahihi ya maeneo ya kandokando ya maji, yani Sheria ya Mita 60 na Kanuni za kutumia maeneo ya ndani ya Mita 60 kutoka kingo za maji ziwekwe wazi na jamii ielimishwe;

Mheshimiwa Spika, Tozo ya Rais kwa halmashauri zinazofanya vizuri katika kampeni za upandaji miti ilitolewa kwa mara ya mwisho 2014, Tuzo hii irudishwe kwakuwa ilikuwa ikitoa motisha kwa Halmashauri pia ilikuwa inataja Halmashauri zilizofanya vibaya pia hivyo zilikuwa zikiongeza juhudi;

Mheshimiwa Spika, Serikali iongeze nguvu na kazi katika kutoa elimu ya Uhifadhi wa Mazingira na elimu hii ijielekeze katika kubadili mitazamo ya jamii juu ya umuhimu wa kutunza mazingira na athari zitokanazo iwapo mazingira hayatahifadhiwa. Aidha, tuanzishe mitaala maalumu ya Elimu ya masuala ya uhifadhi wa mazingira kuanzi katika ngazi ya Shule ya Msingi kwa lengo la kuvijenga vizazi vyetu juu ya umuhimu wa Kuhifadhi mazingira;

Mheshimiwa Spika, Serikali irudishe utaratibu uliokuwa unafanyika awali wa kutoa ruzuku kwa wadau wanaojitolea kushiriki jitihada za kutunza na kuhifadhi mazingira, mfano wadau wanaofanya “Agrofarming” watambuliwe na kupewa tuzo. Utaratibu huu ulikuwa unahamasisha jamii kushiriki katika harakati mbalimbali ambazo zinalenga kutunza na kuhifadhi mazingira;

i) Kupokea na kujadili taarifa ya Baraza la Taifa la Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira – NEMC kuhusu uratibu wa Tafiti za Mazingira, uainishaji wa Changamoto za Mazingira na Kuandaa Miradi.

Mheshimiwa Spika, Sheria ya usimamizi wa mazingira ya mwaka 2004 inatoa fursa kwa NEMC ya kufanya tafiti za mazingira, katika maeneo mbalimbali yakiwemo maeneo lindwa na nyeti kwa lengo la kutambua changamoto za kimazingira kwenye maeneo mbalimbali na namna ya kuzitatua. Tafiti hizi pia hutumika kuhuisha masuala ya mazingira katika mipango ya maendeleo; kufikia lengo la uchumi wa kati unaojengwa na viwanda na usimamizi madhubuti wa mazingira.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya changamoto za kimazingira zenye kuhitaji ufumbuzi ni pamoja na uharibifu wa ardhi; uharibifu misitu; upotea kwa makazi ya viumbe-pori na bioanuai; kupungua kwa ubora wa mifumo ya maji; Uchafuzi wa mazingira hasa katika maeneo ya mijini; Mabadiliko ya Tabia Nchi; Mimea Vamizi; na Taka Hatarishi kwa mfano taka za kielektroniki.

Mheshimiwa Spika, changamoto zinazojitokeza katika utekelezaji wa tafiti za mazingira ni pamoja na baadhi ya sekta kutotoa kipaumbele kwa masuala ya mazingira au kuwa na mawazo kuwa uhifadhi wa mazingira unakinzana na maendeleo jambo linalopelekea baadhi ya wadau kusita kushiriki kikamilifu kwenye tafiti za mazingira kwa hofu ya kudhihirika kwa mambo yao yasiyozingatia sheria; uwezo mdogo kifedha na rasilimali watu katika kufanya tafiti;

Mheshimiwa Spika, Sera ya Taifa ya Mazingira 1997 ni nyenzo kuu inayotumika katika kutekeleza shughuli za usimamizi wa mazingira lakini kwa sasa Sera inayotumika ni ya mwaka 1997 ina umri takribani wa miaka 25 ambapo kuna mabadiliko na changamoto nyingi za kimazingira zimejitokeza na Sera hii haizitambui. yamekamilika na imepata Baraka ya Baraza la Mawaziri. Kamati inaishauri Serikali kukamilisha haraka mchakato wa kupata Sera mpya maana Sera hiyo inategemewa sana ili kufanya mchakato wa maboresho ya Sheria ya Mazingira ya Mwaka 2004 kwa kuwa kuna baadhi ya mambo yamekwama utekelezaji wake kwa kuwa yalikuwa na changamoto za kisheria ikiwepo Mfuko wa Taifa wa Mazingira;

Aidha, Sera mpya na Sheria itakapoboreshwa izitambue Taasisi ya TFS, TANAPA na Ngorongoro *conservation area* kama wanufaika wakubwa wa mazingira, waelekezwe kuchangia walau kwa asilimia chache katika Mfuko wa Taifa wa Mazingira ili kuendeleza shughuli za usimamizi wa mazingira;

Mheshimiwa Spika, Serikali ifanye *Mapping* ya Nchi nzima kuainisha maeneo yenye changamoto za kimazingira na yale ambayo kutokana na shughuli zinazofanyika yanaweza kuathirika baadae hatua ambayo itatoa picha ya jitihada zinazohitajika na kuwezesha kujipanga;

Mheshimiwa Spika, katika kutatua changamoto ya upungufu wa Rasilimali watu kwa NEMC, Kamati inaishauri NEMC kuwatumia Maafisa Mazingira ambao wapo katika kila Halmashauri ili waweze kuwasaidia kusimamia masuala ya mazingira katika maeneo yao kwa kuzingatia mahitaji ya NEMC.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kuwa Serikali ianzishe vituo vya Mazingira katika ngazi ya kijiji ili waweze kuifikia jamii kwa urahisi na kuwapa elimu stahiki kutokana na aina ya uharibifu wanaoufanya, ukaribu huu utazifanya jamii kuwa vinara wa utunzaji wa mazingira bila kusukumwa. Aidha, itolewe elimu ya kutosha kwa wadau mbalimbali wa mazingira juu ya uwepo wa *Green Climate Fund* ili waweze kuzipata fedha hizo na kuongeza kasi katika kutekeleza shughuli za uhifadhi wa mazingira; na

Mheshimiwa Spika, kemikali ya zebaki inayotumiwa na wachimbaji wadogo katika kuchenjua Dhahabu inauzwa kwa kificho/magendo, Kamati inaishauri Serikali kuwatafuta waingizaji wa zebaki nchini na kuwaweka wazi ni nani na nani wenye vibali vya kuuza hiyo zebaki na zile za magendo zikazuiliwa hatua ambayo tutaweza kudhibiti matumizi yake;

- j) **Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira kuhusu Mwongozo wa Usimamizi wa Usafishaji Mito katika Jiji la Dar es Salaam pamoja na mikakati ya Serikali katika kuainisha maeneo ya Uchimbaji mchanga Nchini.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa Muongozo wa Usafishaji Mito katika Jiji la Dar es Salaam ulianzishwa kwa lengo la kupunguza madhara yanayoweza kutokana na uchimbaji holela wa mchanga katika mito ya Dar es Salaam. Madhara yanayotazamiwa ni pamoja na mmomonyoko wa kingo za mito, mafuriko, uharibifu wa miundo mbinu, mali na hata uhai wa watu na viumbe hai wengine.

Mheshimiwa Spika, malengo na madhumuni ya Mwongozo huu ni kuelekeza aina ya mfumo (*Framework*) wa usafishaji wa mito kwa kuondoa mchanga jinsi utakavyofanyika ili mazingira yaendeleo kuwa salama na kuhakikisha tope na taka ngumu zinazohitaji kuondolewa unafanyika kitaalam ili kuepuka mafuriko na kingo za mito kuharibiwa; kuzitambua shughuli za usafishaji wa

mito kama ajira na kuziratibu kwa utaratibu unaofaa ambao unaleta manufaa ya kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, mwongozo umebainisha wadau wanaohusika katika shughuli hii na kuwagawia majukumu yao, wadau hao ni NEMC, Mamlaka ya Bonde la Wami na Ruvu, Tume ya Madini, TANROAD, TARURA, TRC na Sekretarieti ya Mkoa.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya changamoto zinazojitokeza wakati wa kusimamia utekelezaji wa Mwongozo huu ni uelewa mdogo wa jamii juu ya maana na umuhimu wa kusafisha mito, Sheria, Kanuni na Taratibu mbalimbali za Usimamizi na Uhifadhi wa vyanzo vya maji na mazingira kwa ujumla; wakandarasi na vikundi kukosa uaminifu na kughushi nyaraka ili kujiongezea kipato; baadhi ya Kamati za Mazingira na Serikali za Mitaa kutokuwajibika ipasavyo katika kusimamia ufanisi wa usafishaji wa mito kwa mujibu wa mikataba na maelekezo ya Kikosi Kazi; na baadhi ya wakandarasi na vikundi kutofuata taratibu na maelekezo ya kimkataba na matokeo yake wanaharibu mazingira na kuzuka kwa migogoro kati yao na jamii;

Mheshimiwa Spika, Mwongozo huu ni wa mwaka 2019 na unatumia Dar es Salaam kama eneo la mfano. Kwa kuwa umeshatekelezwa kwa miaka miwili sasa, Kamati inaishauri Serikali kuandaa mwongozo wa Nchi nzima na kuanza utekelezaji katika maeneo mengine tuisubiri mpaka na yenyewe yakaathirika zaidi;

Mheshimiwa Spika, Kwa sasa Jiji la Dar es Salaam lina Dampo la kisasa moja tu ambapo ni changamoto kwa takataka za Jiji zima kuweza kufikishwa katika dampo hilo jambo linalopelekea baadhi ya Wananchi waliokaribu na mito kutupa takakata katika mito. Kamati inaisisitiza Serikali kuja na mkakati wa kujenga madampo kulingana na ukubwa wa Jiji la Dar es Salaam na wingi wa watu. Jambo hili liende sambamba na uhamasishaji wa uwekezaji viwanda vya kuchakata taka;

Mheshimiwa Spika, Suala la wasafisha mito kulipia kibali cha kusafisha na kibali cha madini yaweza kuwa changamoto inayopelekea kasi ya kusafisha mito kuwa ndogo. Mfano mto Msimbazi una urefu wa kilomita 18.32 lakini ni km 1.07 tu ndio zimesafishwa na Mto Mbezi una km 10.40 lakini ni km 5.36 ndio zimesafishwa. Kamati inaishauri Serikali kupunguza aina moja ya tozo hasa hii ya madini kwa kuwa watu wale wameshawekwa katika kundi la Wasafishaji na sio Wachimba mchanga;

Mheshimiwa Spika, Serikali izihimze Halmashauri kuainisha na kutenga maeneo kwa ajili ya uchimbaji wa madini ujenzi (mchanga, kokoto, kifusi na mawe) ili kulinda mazingira na kusaidia maendeleo;

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004 inaruhusu kufanyika kwa shughuli ambazo sio za kudumu katika eneo la ndani ya Mita 60 kutoka kingo ya vyanzo vya maji, lakini kuna baadhi ya Watendaji wa Serikali katika ngazi za Vijiji hawana elimu hii na wamekuwa wakiwakataza na kuwafanyia vurugu mpaka hata kuharibu mazao ya Wananchi wanapoyakuta ndani ya Mita 60. Kamati inaishauri Serikali kuwaelimisha Watendaji wa ngazi ya Vijiji juu ya Sheria hii; na

Mheshimiwa Spika, Ili kupunguza wingi wa maji yanayoingia katika mito na muda mwingine kusababisha mafuriko, Kamati inaishauri Serikali kuwaelimisha jamii juu ya uvunaji wa maji ya mvua na kwa Taasisi za Serikali iwe ni lazima katika ujenzi kuweka miundombinu ya uvunaji wa maji ya mvua.

- k) **Kupokea na kujadili taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira kuhusu mchakato wa tathmini ya athari ya mazingira (EIA), majukumu ya NEMC katika kutekeleza kanuni ya Tathmini ya Athari ya Mazingira (EIA) pamoja na gharama za EIA.**

Mheshimiwa Spika, Tathimini ya Athari ya Mazingira - TMA (Environmental Impact Assessment - EIA) ni tathimini inayofanywa kwa lengo la kuhakikisha maamuzi ya kutekeleza na utekelezaji wa mradi au shughuli fulani haina athari katika mazingira. EIA hufanyika kwa lengo la kuweka mifumo bora ya kulinda mazingira ikiwa ni pamoja na kupunguza kiwango cha taka zitakazozalishwa, kutoa kipaumbele kwa jamii kutokana na mradi unaoanzishwa, kuainisha athari zilizopo na madhara yanayoweza kujitokeza kutokana na mradi unaoenda kutekelezwa, kutoa maamuzi sahihi kuhusu utekelezaji wa mradi, kulinda afya ya jamii na kuhakikisha usalama wa wafanyakazi;

Mheshimiwa Spika, tathmini ya Athari za Mazingira ni hatua muhimu sana inayotakiwa kufuatwa kabla ya mradi wowote kuanza utekelezaji wake lakini kumekuwa na malalamiko mengi ya wawekezaji kuwa EIA inawachelewesha kwa kuwa huchukua muda mrefu. Kamati inaishauri kuangalia na kutatua changamoto zinazoikwamisha NEMC kutekeleza jukumu hili kwa haraka ikiwepo kuwaongezea watumishi (wataalamu ukaguzi);

Mheshimiwa Spika, NEMC pekee haitaweza kufanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa masharti ya cheti cha EIA katika miradi iliyofanyiwa EIA, kwa lengo la kupata ufanisi katika hilo, Kamati inaishauri NEMC kuwatumia Maafisa Wakaguzi wa Halmashauri kwa kuwapatia mafunzo stahiki ili waweze kufanya ukaguzi wa mara kwa mara katika maeneo yao na kutoa ripoti kwa miradi yenye changamoto ili NEMC iweze kufika na kuchukua hatua;

I) Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais- Mazingira (OMR-M) kuhusu Utekelezaji wa Bajeti kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai – Disemba, 2021)

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira imekabidhiwa majukumu ya kitaifa ya kuratibu mambo yote ya Muungano na Ushirikiano

kati ya SMT na SMZ katika mambo yasiyo ya Muungano, pamoja na kusimamia hifadhi ya Mazingira hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa ya Bajeti ya nusu mwaka kwa wizara hii na kubaini kuwa hadi kufikia Disemba, 2021 Ofisi ya Makamu wa Rais (Mazingira) ilipokea jumla ya Shilingi **3,588,905,642.53** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida sawa na asilimia **59.9** ya bajeti iliyotengwa. Fedha za maendeleo zilizotolewa ni Shilingi **2,629,475,402.90** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo sawa na asilimia **88** ya bajeti ya miradi ya maendeleo.

kati ya fedha zilizotolewa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, kiasi cha Shilingi **345,474,999.84** ni kwa ajili ya Mishahara ya Idara ya Mazingira; Shilingi 2,055,873,366.00 ni mishahara ya Baraza la Taifa la Hifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC); na Shilingi **1,187,557,276.69** ni fedha za Matumizi Mengineyo (OC) kwa Idara ya Mazingira. Aidha, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutoa Fedha za miradi ya maendeleo kwa **asilimia 88. Ni Rai ya Kamati kwa Wizara kusimamamia miradi iliyopangwa kutekelezwa kwa ufanisi.**

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio kuna changamoto ambazo wanakabiliana nazo

a) Uelewa mdogo wadau na Wananchi kuhusu Sheria ya Mazingira

Pamoja na jitihada ambazo zinafanywa na Baraza katika kukuza uelewa wa masuala ya mazingira, bado kumekuwa na uelewa mdogo wa Sheria ya Mazingira na Kanuni zake kwa wawekezaji, wataalamu elekezi na jamii kwa ujumla.

b) Upungufu wa Watumishi

Idadi ndogo ya watumishi wenye taaluma ya mazingira na fani mahususi katika kusimamia baadhi ya miradi kwenye sekta husika. Ili kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi, Baraza lina upungufu wa watumishi wapatao **137** ikilinganishwa na watumishi **203** waliopo kwa sasa, ili kukamilisha idadi ya watumishi **340** wanaohitajika.

m) Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kuhusu Usimamizi wa mazingira katika Sekta ya Mafuta na Gesi

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata maelezo ya Wizara juu ya uanzishwaji wa Shughuli za utafutaji wa mafuta na gesi nchini Tanzania ambazo zilianza toka mwaka 1952. Aidha, Ugunduzi wa kwanza wa gesi asilia nchini ulifanyika mwaka 1974 katika maeneo ya kisiwa cha Songo Songo mkoani Lindi chini ya kampuni ya **Azienda Generali Italiana Petroli (AGIP)** kwa kushirikiana na **American Oil Company (AMOCO)**

Mheshimiwa Spika, kiasi cha gesi asilia kilichogundulika nchini katika maeneo ya nchi kavu (onshore) na baharini (offshore) hadi kufikia Februari 2020, ni futi za ujazo **Trilioni 57.54**.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya mafuta na gesi ni Nyenzo muhimu sana katika muendeleo wa jamii na uchumi wa Taifa kwa ujumla. Gesi asilia imeleta ufanisi katika uzalishaji viwandani kwa kuwa nishati ya uhakika kama inavyotumika katika kiwanda cha Twiga Cement, Dar es Salaam na Dangote, Mtwara. Gesi asilia ni nishati safi kulinganisha na nishati zingine kama vile makaa ya mawe, mafuta lakini ipo changamoto ya umwagaji wa mafuta machafu(oil chafu) hivyo ni Rai ya Kamati kwa Serikali kuweka mpango mkakati wa kimazingira kwa kufanya tathmini na kutoa ufafanuzi kwa wananchi juu ya athari ya *oil chafu* na namna ya kuzihifadhi bila kuathiri mazingira.

n) Kupokea na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira kuhusu Utekelezaji wa Mwongozo wa Taifa wa Tathmini ya Mazingira kimkakati (SEA);
Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilijengewa uelewa kuhusu Mwongozo wa Taifa wa Tathmini ya Mazingira Kimkakati (SEA) ambao una Madhumuni yafuatayo;

- a) kutoa mwongozo juu ya hatua za kufuata unapofanya TMK. Miongozo hii inawezesha watumiaji kutekeleza sheria ya Mazingira na Kanuni zake kwenye TMK,
- b) Miongozo itatumika kwenye Sera, Miswada, Kanuni, Mikakati, Mipango, Programu na miradi yote ambayo ni ndani ya mawanda ya Kanuni za EMA na TMK.

Mheshimiwa Spika, Kwa muhtasari, madhumuni ya TMK ni kuhakikisha kwamba masuala ya mazingira yanafafanuliwa na yanajitokeza katika kufanya maamuzi ya kimkakati katika kusaidia maendeleo ya kimazingira na kijamii na endelevu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa Ofisi ya Makamu wa Rais Mazingira pia inakabiliana na Changamoto mbalimbali ambazo ni;

- a) Uelewa mdogo wa faida ya kufanya TMK kwa maendeleo endelevu
- b) Ukosefu wa fedha za kufanya TMK hasa kwa Wizara na Taasisi za Serikali
- c) Baadhi ya TMK zinafanyika kwa matakwa ya wadau wa Maendeleo
- d) Kutokamilika kwa baadhi ya TMK zilizowasilishwa.

Mheshimiwa Spika, ni Rai ya Kamati kwa Wizara hii kuweka mpango madhubuti wa kueleemisha wanachi juu ya Sera, Sheria na Kanuni za Mazingira. Aidha, kwa changamoto zilizoripotiwa zote zipatiwe ufumbuzi wake.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI YA JUMLA

1. Pamoja na kwamba baadhi ya majukumu mahsusi ya Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara ni kuandaa, kuratibu na kupitia sera na mikakati ya sekta za Viwanda, Biashara na Masoko; Kamati ilibaini kuwa Sera zilizopo ni za muda mrefu na zimepitwa na wakati hivyo kuna haja ya Wizara kuharakisha mchakato wa mapitio ya Sera ili kuendana na kasi ya mazingira ya sasa.
2. Kwa kuwa Wizara hii ndiyo wizara inayoshughulika na viwanda ambavyo tunaamini vitatoa fursa kubwa ya ajira kwa Taifa letu, Na kwakuwa kwa kipindi cha nusu mwaka Kamati ilibaini ni **asilimia 33.3** tu ya bajeti ya maendeleo imepokelewa. **Kamati inashauri Serikali kupeleka Fedha kwa Wizara hii ili iweze kutekeleza miradi ya kimkakati kama ilivyopangwa.**
3. Kwakuwa Shirika la Viwango Tanzania (TBS) linakabiliwa na changamoto ya ongezeko la njia zisizo rasmi za kuingiza bidhaa hapa nchini jambo linalopelekea kuongezeka kwa bidhaa hafifu sokoni; **Kamati inaishauri Serikali kuzisimamia kwa ukaribu Mamlaka zinazohusika na udhibiti ili kuhakikisha zinashirikiana katika kufanya ukaguzi, lakini pia Serikali iangalie namna ya kupunguza gharama zilizopo ili kuweza kuwavutia wafanyabiashara kupitisha bidhaa zao katika vituo halali;**
4. Kamati haijawahi kuridhishwa na mwenendo wa suala la utekelezaji wa miradi ya kimkakati inayosimamiwa na wizara ya uwekezaji, Viwanda na Biashara, kama vile Liganga na Mchuchuma ambao hadi sasa, Wizara imeiarifu Kamati kuwa iko katika hatua za majadiliano na mbia, **Hivyo basi ni Rai ya kamati kwa Serikali kuweka msukumo katika kutekeleza miradi muhimu ya kimkakati yenye maslahi kwa Taifa.**
5. Moja ya changamoto kubwa kwa wawekezaji na wananchi ni kuchukua muda mrefu kufanya usajili wa kampuni/biashara jambo ambalo linapelekea watu wengi kukata tamaa na kupata usumbufu mkubwa;

Ni Rai ya Kamati kwa upande wa BRELA waweke muda maalum tangu mteja ameanza kuomba kufungua kampuni/biashara hadi anakamilisha na vilevile kuweka maafisa wa kutosha wa kuwasaidia wawekezaji na wananchi katika kutoa elimu ya usajili wa biashara/kampuni zao. Aidha, Serikali inapaswa kurekebisha mifumo ya kidigitali ya BRELA na kuhuisha taarifa zinazowekwa kwenye mtandao huo mara kwa mara ili kuboresha na kuongeza ufanisi katika upatikanaji wa huduma kwa wateja.

6. Ili Kulinda uwekezaji wa viwanda vya ndani, Kamati inaishauri Serikali kufanya mapitio na maboresho (kupunguza) kodi na tozo mbalimbali zinazohusiana na uzalishaji wa Viwandani ili kuviwezesha viwanda kushindana katika soko tukizingatia tumeingia katika Soko la Afrika – AfCFTA;
7. Pamoja na jitihada ambazo zinafanywa na Baraza la Mazingira (NEMC) katika kukuza uelewa wa masuala ya mazingira bado kumekuwa na uelewa mdogo wa Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004 na Kanuni zake kwa wawekezaji na wananchi kwa ujumla hivyo ni **Rai ya Kamati kwa Serikali kupitia NEMC kuongeza kasi ya kuelimisha wananchi na wadau mbalimbali juu ya athari na umuhimu wa uhifadhi wa Mazingira.**
8. Kwakuwa kumekuwa na malalamiko mengi kwa wadau wa sekta ya mazingira juu ya upatikanaji wa cheti cha tathmini ya Athari za Mazingira –TAM (Environment Impact Assesment (EIA)) hali ambayo inapelekea wawekezaji wengi kukwama kutekeleza miradi yao kwa wakati, **Kamati inaishauri Serikali kushughulia changamoto zinazoikwamisha NEMC kutekeleza jukumu hili kwa haraka kwa kuwaongezea Fedha na watumishi(wataalamu) wa ukaguzi wa Mazingira;**
9. Kwakuwa kumekua na changamoto ya kutokuwa na bei elekezi ya upatinakanaji wa cheti na kibali cha EIA; Kamati inaishauri Serikali kupitia NEMC iwe inatoa elimu ya ziada kwa wawekezaji juu ya bei elekezi ya gharama ya Tathmini ya Athari ya Mazingira kuendana na mradi unaokusudiwa ambapo wafafanue kwa uwazi kabisa aina fulani ya mradi, gharama zinakadiriwa kuanzia kiasi fulani hadi fulani kwa lengo la

kusaidia Wananchi kutotozwa gharama zaidi na baadhi ya Washauri elekezi wasio waadilifu;

3.1 Mapendekezo ya Kamati

3.2 Sekta ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

Mheshimiwa Spika, maoni na mapendekezo ya Kamati yametolewa kwa kuzingatia ukubwa wa hoja, athari za matokeo yatakayotokana na hoja husika, kujirudia kwa hoja na hatua zinazostahili kuchukuliwa kushughulikia hoja husika.

Mheshimiwa Spika, tumeendelea kushuhudia juhudi mbalimbali za Mheshimwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania zinazolenga kuboresha mazingira ya Kufanyia biashara nchini ikiwa ni pamoja na kufanya mazungumzo na nchi mbalimbali zinazotaka kufanya biashara na Tanzania. Kamati inapongeza na kuunga mkono juhudi mbalimbali za Serikali ambazo zimelenga kuimarisha Sekta za Viwanda, Biashara na Uwekezaji na hatimaye kuweka mazingira mazuri ya kufanyia Biashara nchini.

Mheshimiwa Spika, yafuatayo ni mapendekezo ya Kamati;

3.2.1 Utekelezaji wa miradi ya kimkakati kwa Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

KWA KUWA, kuna changamoto ya utekelezaji wa miradi ya kimkakati iliyo chini ya Wizara hii kupitia taasisi zake ama kwa kutoanza au kutokamilika kwa miradi;

NA KWA KUWA, Mkwamo huo wa utekelezaji wa miradi, unaleta hasara kwa Serikali na kuchelewesha maendeleo ya nchi katika ukusanyaji kodi, ajira na uchagizaji wa uchumi wa jamii zinazozunguka miradi hiyo.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Kwa miradi yote ya kimkakati inayotekelezwa na Shirika la NDC, ipewe msukumo katika utekelezaji wake. Mfano; Mradi wa Liganga na Mchuchuma majadiliano yanayoendelea baina ya Serikali na mbia (kampuni ya Sichuan Ltd)

yamechukua muda mrefu kumalizika hivyo Serikali inapaswa kumaliza majadiliano hayo ili mradi sasa uanze kutekelezwa na wananchi waweze kunufaika na uwepo wa rasilimali hizi katika maeneo yao. Aidha, kwa maeneo ambayo wananchi ardhi zao zilitwaliwa kupisha utekelezaji wa miradi, Serikali inapaswa kuwalipa fidia bila kusubiri miradi husika kuanza.

3.2.2 Utekelezaji wa Mradi wa kufufua viwanda vilivyobinafsishwa ambavyo kwasasa havifanyi kazi

KWA KUWA, Kamati imefafanua kuhusu dosari za ubinafsishaji na uendelezaji wa viwanda vilivyobinafsishwa nchini;

NA KWA KUWA, Dosari hizo zimesababisha kutokuendelezwa kwa viwanda na hata kutokuwepo na tija kwa vile vichache vinavyofanya kazi

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (a) Serikali kuweka malengo ya kutafuta wawekezaji wenye nia ya dhati na uwezo katika kuendeleza viwanda hivyo.
- (b) Kwa viwanda vitakavyobinafsishwa tena Serikali ifanye tathmini ya kina yenye kuwa na tija kwa Taifa. Aidha, viwanda vitavyobinafsishwa kwa njia ya ubia Serikali iingie mikataba yenye tija na yenye kuipa nguvu ya maamuzi katika ubia huo.

3.2.3 Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo ya nje ya Nchi (EPZA);

KWAKUWA, EPZA inakabiliwa na changamoto ya uhaba wa rasilimali fedha jambo linalokwamisha utekelezaji wa majukumu yake ya kisheria ya kumiliki ardhi na kuwekeza katika ujenzi wa miundombinu wezeshi kwa ajili ya ujenzi wa viwanda;

NA KWAKUWA, EPZA inatwaa maeneo mengi karibu nchi nzima na rasilimali za kuyaendeleza maeneo hayo ni chache;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Serikali kupitia Mamlaka ya EPZ kuhamasisha Sekta binafsi kushiriki kuwekeza katika kuyaendeleza maeneo ya

EPZA kwa kuyajengea miundombinu wezeshi na kuyaweka tayari kwa ajili ya Uwekezaji;

3.2.4 Utendaji na ufanisi wa kiwanda cha viuwadudu cha Tanzania Biotec Products Limited (TBPL);

KWA KUWA, Serikali kupitia Shirika la Taifa la Maendeleo (NDC) imejenga kiwanda cha kuzalisha viuwadudu vya kuua viluwiluwi wa mbu wanaoeneza ugonjwa wa malaria.

NA KWAKUWA, lengo la kuanzishwa kwa kiwanda hiki ilikua ni kutokomeza malaria nchini na kiwanda hiki kimejengwa na Serikali ya Tanzania kwa asilimia 100, hata hivyo, hadi sasa kiwanda hiki kimesimamisha uzalishaji wa viuwadudu kutokana na changamoto mbalimbali ikiwemo uchakavu wa mitambo, ukosefu wa wateja, ukosefu wa fedha n.k

KWAHIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- a) Serikali iwe na utayari wa kutoa msukumo kwa wizara ya Afya na Tamisemi ambao ndiyo wateja wakubwa wa bidhaa zinazozalishwa (viuwadudu) kuweza kununua bidhaa hizi;
- b) Serikali kuchukua hatua za kufanya matengenezo katika mitambo ya uzalishaji kama inavyohitajika Kitaalamu ili sasa uzalishaji uweze kuendelea;
- c) Serikali kufanya mapitio ya mikataba iliyosainiwa baina ya Serikali ya Tanzania na Labiofam.

3.2.5 Utendaji wa One Stop Center,

KWA KUWA, Wawekezaji nchini wamekua wakipata changamoto ya kufanya usajili, kupata majibu na kupata huduma katika eneo moja;

NA KWAKUWA, Changamoto hiyo imepelekea wawekezaji kupata usumbufu usio wa lazima na kuzunguka ofisi mbalimbali za Serikali bila kupata ufumbuzi wa masuala yao kwa wakati;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- (a) Serikali iweke wataalamu wenye uwezo wa kufanya maamuzi katika vituo hivi ili wawekezaji wanapofika nchini waweze kupata huduma zote kwa wakati mmoja.
- (b) Serikali ikamilishe mifumo ya huduma kwa njia ya mtandao ambayo imekwishaianza. Yani mfumo wa utoaji huduma unounganisha taasisi za TRA BRELA, Idara ya Uhamiaji, NIDA n.k., vilevile mfumo wa uondoshaji wa kontena bandarini, mifumo ambayo kwasasa imefikia 50% ya utengenezwaji.
- (c) TIC katika tovuti yake iweke mahitaji yote yanayohitajika kufuatwa na nyaraka zinazohitajika ili muwekezaji afahamu kabisa nini anapaswa kuwa nacho na ni wapi ataanza na kumalizia.

3.3 Usimamizi wa Mazingira

Mheshimiwa Spika, Mazingira ni suala mtambuka, ili kuleta maendeleo endelevu suala la uhifadhi wa mazingira halina budi kupewa kipaumbele kwani kwa kiasi kikubwa ufanisi wa miradi yetu ya maendeleo inategemea uimara wa mazingira. Kuna haja ya Serikali yetu kuongeza umakini na kuongeza juhudi katika kusimamia masuala ya uhifazi wa mazingira.

Mheshimiwa Spika, Kamati katika kuhakikisha inaisaidia Serikali katika masuala ya Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira inashauri mambo yafuatayo;-

3.3.1 Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira.

KWAKUWA, moja ya changamoto katika kuhifadhi Mazingira ni pamoja na Mabadiliko ya tabianchi ikiwemo ongezeko la joto, mafuriko ya mara kwa mara na ukame; Usimamizi wa taka zitokanazo na vifaa vya umeme; Viumbe vamizi; Usimamizi wa kemikali na Utafutaji na uchimbaji wa mafuta na gesi;

NA KWAKUWA, Halmashauri zetu zina Maafisa mazingira lakini weledi na mchango wa maafisa hawa katika kusimamia masuala ya Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira hauridhishi.

KWAHIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Serikali kuwahamishia kiutawala maafisa mazingira katika Wizara yenye dhamana ya Mazingira ili waweze kutoa mrejesho wa utekelezaji wa majukumu yao moja kwa moja kwa wizara hiyo. Aidha, Serikali inapotaka kuajiri maafisa wa kushughulikia mazingira waangalie wenye taaluma ya mazingira.

3.3.2 Uendeshaji wa Shughuli za Mfuko wa Mazingira;

KWAKUWA, mfuko wa uendeshaji wa shughuli za Mazingira ulianzishwa kwa sheria ya mazingira (EMA 2004) kwa lengo la kuwezesha shughuli za usimamizi wa mazingira nchini kufanyika kwa ufanisi.

NA KWAKUWA, changamoto ya Mfuko huu ni uhaba wa fedha jambo linalopelekea kushindwa kuendelea na utekelezaji wa Majukumu yake;

KWAHIYO BASI Bunge linaazimia kwamba; Serikali itafute vyanzo vya mapato ili kuwezesha mfuko huu kutimiza majukumu yake.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwako wewe mwenyewe Mhe. Tulia Ackson (Spika) kwa ushirikiano unaotoa kwa Kamati yetu wakati wote. Aidha, nikupongeze kwa kuchaguliwa kwa kishindo kuwa Spika wa Bunge letu tukufu, tunakuombea afya njema na utumishi uliotukuka katika kutekeleza majukumu yako.

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii pia kumshukuru na kumpongeza Mhe. Mussa Azzan Zungu, Mb kwa kuchaguliwa kuwa Naibu Spika wa Bunge letu. Vilevile shukrani ziende kwa Wenyevidi wote wa Bunge kwa kuratibu na kusimamia vema shughuli za Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee kabisa, napenda kuwashukuru wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira kwa kushiriki kikamilifu wakati wa kupitia, kujadili na kuchambua Taarifa mbalimbali zilizowasilishwa katika Kamati na hatimaye kuwasilisha maoni na mapendekezo kuhusu Shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha mwaka 2021/2022. Aidha, Orodha yao ni kama inavyosomeka hapa chini na kwa rufusa yako naomba majina yao yaingie kwenye kumbukumbu Rasmi za Bunge (Hansard).

- i) Mhe. David Mwakiposa Kihenzile, Mb - **Mwenyekiti**
- ii) Mhe. Eric James Shigongo, Mb - **M/Mwenyekiti**
- iii) Mhe. Usonge Hamad Juma, Mb
- iv) Mhe. Martha Nehemia Gwau, Mb
- v) Mhe. Cecil David Mwambe, Mb
- vi) Mhe. Eng. Ezra John Chiwelesu, Mb
- vii) Mhe. Lucy John Sabu, Mb
- viii) Mhe. Hawa Chakoma Mchafu, Mb
- ix) Mhe. Daimu Iddi Mpakate, Mb
- x) Mhe. Haji Makame Mlenge, Mb
- xi) Mhe. Issa Ally Mchungahela, Mb
- xii) Mhe. Askofu Josephat Mathias Gwajima, Mb

- xiii) Mhe. Kavejuru Eliadory Felix, Mb
- xiv) Mhe. Boniphace Mwita Getere, Mb
- xv) Mhe. Maryam Omar Said, Mb
- xvi) Mhe. Deodatus Philip Mwanyika, Mb
- xvii) Mhe. Zulfa Mmaka Omary, Mb
- xviii) Mhe. Jumanne Kibera Kishimba, Mb
- xix) Mhe. Nancy Hassan Nyarusi, Mb
- xx) Mhe. Salim Hassan Turkey Toufiq, Mb
- xxi) Mhe. Shamsia Azizi Mtamba, Mb
- xxii) Mhe. Antipas Zeno Mgungusi, Mb
- xxiii) Mhe. Dkt. Charles Stephen Kimei, Mb
- xxiv) Mhe. Dkt. James Kimea Alfred, Mb
- xxv) Mhe. Daudi Silanga Njalu, Mb
- xxvi) Mhe. Irene Alex Ndyamkama, Mb

Mheshimiwa Spika, Kwa niaba ya Kamati naomba pia nitumie fursa hii kumshukuru Mhe. Waziri wa Uwekezaji, Viwanda na Biashara Dkt Ashatu K. Kijaji, Mb, Mhe. Dkt. Suleiman Said Jafo, Mb Waziri wa Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira, Naibu Waziri wa Uwekezaji, Viwanda na Biashara Mhe. Exoud Silaoneka Kigahe, Mb, na Naibu Waziri wa Ofisi ya Makamu wa Rais – Mazingira Mhe. Khamis H. Khamis Mb, pamoja na Makatibu Wakuu na watendaji wa Wizara zote pamoja na Taasisi zote zilizopo chini ya Wizara hizo kwa ushirikiano walioutoa kwa Kamati kwa kipindi chote hiki.

Vile vile, naomba nimshukuru Katibu wa Bunge, Bi. Nenelewa Mwihambi(ndc), kwa ushirikiano ambao amekuwa akitoa kwa Kamati. Pamoja na yeye, namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge, Ndg. Athumani Hussein, Kaimu Mkurugenzi Msaidizi Sehemu ya Fedha na uchumi, Ndg. Dickson Bisile, Makatibu wa Kamati, Ndg. Felister Mgonja, Ndg. Nyamwanja Chipanda pamoja na Msaidizi wa Kamati Ndg. Modesta Kipiko kwa kuratibu vyema Shughuli za Kamati na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

4.1 Hoja

Mheshimiwa Spika, sasa naliomba Bunge lako Tukufu liipokee na kuijadili taarifa hii na hatimaye kukubali maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

David Mwakiposa Kihenzile (Mb)

MWENYEKITI

KAMATI YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA NA MAZINGIRA

11 FEBRUARI, 2022